

(1.)

Proč se seznamovat s minulostí?

Historia magistra vitae = Dějiny jsou učitelkou života

Dějepis je věda, která zkoumá lidskou minulost od nejstarších dob až po současnost.

Je důležité, aby člověk uměl rozlišit, co může prospět a co ublížit – poučit se z minulosti
Historie = věda, zabývající se dějinami

dějiny - světové

- národní (české)

(2.)

Co vypráví archeologie?

Archeologie = věda, která zkoumá hmotné prameny – pozůstatky života našich předků

Prehistorie (pravěk) = období před vznikem písemných záznamů

Archeologické nálezy – stavby, základy staveb, kosti, zbraně, nářadí, nádoby, mince, šperky

Nálezy: - jak lidé bydleli, co jedli

- která zvířata chovali, co pěstovali na polích

- koho uctívali, jak se chovali k zemřelým

Archeologové určují dobu, z níž nálezy pocházejí.

Hmotné prameny jsou uloženy v **muzeu**.

(3.)

Archivy, cenný zdroj poznávání časů minulých

Historická doba – lidé vymysleli a začali používat písmo – vznik písemných pramenů

Archiv – shromažďuje, zpracovává a zpřístupňuje a trvale uchovává archiválie

Archiválie – písemné, obrazové, zvukové, ..

- badatelé z nich mohou zjišťovat to, co je o minulosti zajímavá

Z čeho poznáváme život a práci našich předků?

prameny hmotné - nádoby, kosti,... jsou uloženy v *muzeích*

prameny písemné - listiny, knihy,... jsou uloženy v *archívech*

prameny obrazové – obrazy, fotografie

prameny tradiční – pověsti, zvyky,...

prameny zvukové – zvukový záznam

umělecká díla - obrazy, sochy,... jsou uloženy v *galeriích*

historické památky - kašny, hrady,... najdeme téměř v každém městě, vesnici

Samostatná práce :

Které historické památky znáš ve svém okolí, bydlišti ? 1.....2.....3.....

Které historické památky jsi navštívil(a) ? 1.....2.....3.....

Ve kterém muzeu jsi byl(a) ? 1.....2.....3.....

(4.)

Čas v dějinách – měření času, kalendáře a letopočty

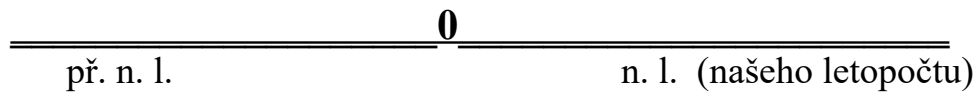
každá událost probíhala v určitém čase - století, tisíciletí

roky počítáme od určité pevně stanovené události

0 - narození Krista

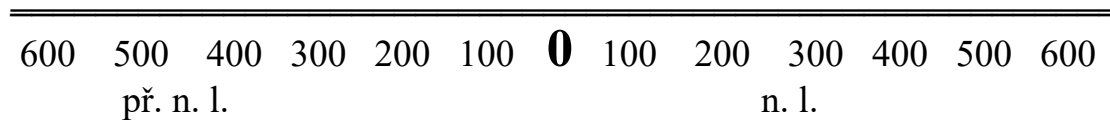
roky, staletí.....před **0** ----- př. n. l. (před naším letopočtem)

roky, staletí .....zaznamenáváme na časovou přímku

Samostatná práce : zakresli na čas. přímku

150 př. n. l.
550
110 př. n. l.
60

urči století: 1801 napiš jakýkoliv rok z: 3. stol
906 11. stol
1212 9. stol.
1306 20. stol.

Základem měření času se stalo pozorování opakujících se jevů na obloze.
Tak vznikly pojmy den, měsíc a rok.

Lunární kalendář:

Solární kalendář:

Vzniklo mnoho různých letopočtů

(5.)
P R A V Ě K

Rozdělení:

- Doba kamenná - *starší doba kamenná* – **paleolit** (3, 5 milionu – 8 000 př. n. l.)
- *střední doba kamenná* – **mezolit** (8000 – 6000 př. n. l.)
- *mladší doba kamenná* – **neolit** (8000 – 4000 př. n. l.)
- *pozdní doba kamenná* – **eneolit** (4000 – 3000 př. n. l.)
- Doba bronzová – (3000 – 1500 př. n. l.)
- Doba železná - *starší doba železná* – **halštatská** (800 – 400 př. n. l.)
- *mladší doba železná* – **laténská** (400 – 100 př. n. l.)

Co víme o prvních lidských bytostech?

Starší doba kamenná

období přisvojovacího hospodářství

ČLOVĚK ZRUČNÝ –Homo habilis

(2, 3. mil. - 1, 7 mil.)

- vzhled člověka zručného – nízká postava, malá mozkovna, nadočnicové oblouky, vystouplá čelist.
- způsob obživy - sběr plodů, semen
- nástroje - sekáče, úštěpy, klacky
- spolužití - tlupy
- dorozumívání - posunky, skřeky
- obydlí - převisy skal, větve stromů
- naleziště - Afrika

ČLOVĚK VZPŘÍMENÝ – Homo erectus

(1,6 mil. - 350 000 př. n. l.)

- vzhled mohutná vzpřímená postava, nadočnicové oblouky, větší mozkovna
- způsob obživy -sběr plodů, semen, lov velké zvěře
- nástroje - pěstní klín, úštěpy, (pazourek), dřevěný oštěp
- spolužití - tlupy
- znalosti - lepší dorozumívání, využívání ohně
- obydlí - jeskyně, chatrče z kůlů a kůží
- naleziště - Afrika, Asie, Evropa
u nás - Přezletice u Prahy, Stránská skála u Brna

(6.)

ČLOVĚK ROZUMNÝ – Homo sapiens

(350 000 - 40 000 př. n. l.)

- vzhled - ustupující čelo, velká mozkovna, zdokonalená ruka
- obživa - lov určitého druhu zvěře, sběr plodin
- nástroje - hroty, škrabadla, rydla, nože, oštěp s kamenným hrotem
- spolužití - rod
- znalosti - jednoduchá řeč
- obydlí - jeskyně, chaty
- naleziště - Afrika, Asie, Evropa, u nás - jeskyně Šipka, jeskyně Kůlna

ČLOVĚK DNEŠNÍHO TYPU – Homo sapiens sapiens

(40 000 př. n. l. ....)

- vzhled - jako dnešní člověk
- obživa - specializovaný lov velkých zvířat (mamuti, medvědi)
- nástroje - harpuny, luk a šíp, čepele,...
- život - rody, dělba práce (muž - žena), dokonalá řeč, rozdělování ohně
- bydlení - jeskyně, chaty
- náboženství - víra v nadpřirozené bytosti, oběti
- umění - malby, rytiny, sošky žen - venuše, zvířat
- naleziště - ve všech světadílech
u nás - Dolní Věstonice, Předmostí u Přerova

Samostatná práce:

Kdy se objevil:

čl. zručný .....

čl. vzpřímený .....

čl. rozumný .....

čl. dneš. typu .....

Který typ člověka žil v tlupách ?

Kde se u nás našel čl. rozumný ?

Jak se dorozumíval čl. zručný ?

(7.)

Jak se z pravěkých lovců stali zemědělci? **Mladší doba kamenná – neolit - (8000 – 4000 př. n. l.)**

Výrazné oteplení před 10 000 lety – roztávání ledovců – konec doby ledové

Změna podnebí – nové druhy rostlin a živočichů

Lidé – lov, sběr

Nové druhy obživy – pěstování rostlin – zakládání polí (obilí) a **chov domácích zvířat (domestikace = zdomácnění)** – ovce, kozy a krávy ⇒ **vznik zemědělství.**

Založení pole: vykácení stromů – vypálení – setí – popel sloužil jako hnojivo

Kmeny stromů – na stavbu domů, blízko polí **vznik zemědělských osad**

Potřeba nových nástrojů: *srpy, sekery, motyky, kamenný mlýnek*

Zásobní jámy na sklizené obilí

Vypálené hliněné nádoby – **keramika** – na uskladnění potravin

Vše potřebné si zemědělci dokázali vyrobit = **výrobní způsob opatřování potravy**

(8.)

Kde žili první zemědělci?

První zemědělci žili odděleně v různých částech světa – pěstovali plodiny, chovali zvířata

- **Blízký východ** – zde vzniklo zemědělství – úrodná půda, teplo, dostatek srážek – název oblasti: **Úrodný půlměsíc** – odtud se zemědělství šířilo do Evropy
- **Střední Amerika**
- **Dálný východ** - Čína

Stavba zemědělských sídlišť – kamení, hlína a proutí – malé osady

- první města na světě – **telly: Jericho, Catal Hüyük** (čatal hjúk)

Neolitizace = šíření zemědělství

- hledání nových úrodných území – osady = **kolonie**

(9.)

O čem vypovídají památky po pravěkých zemědělci?

Zemědělci po sobě zanechali:

- *pozůstatky sídlišť, hroby, pohřebiště*
- *keramické nádoby, kamenné a kostěné nástroje, ozdoby*

Archeologické kultury:

- **bylanská kultura**
- **unětická kultura**
- **mohylová kultura**
- **kultura lidu popelnicových polí** (*popelnice* = schránka s popelem zemřelého)

Keramika – různý tvar, výzdoba (lineární, vypichovaná)

Stavba **dlouhých domů** (25 m) – obydlí - žily až 3 rodiny, dílny, sklady, stáje

- ve vesnici 6 – 10 domů, všichni vzájemně příbuzní - **rod**

Odpadní jámy u domů

Tkaní látek (*vlna, len, konopí*): *spřádání vláken do nití (hliněný přeslen)*, ty navíjeli na *vřetena*, *proplétáním nití na tkalcovském stavu* vyrobili látku.

Tkalcovský stav: *svazky nití upevněné v dřevěném rámu – osnova – uvázána hliněná závaží. Vodorovně proplétali nitě – vznikla tkanina.*

Venuše – nálezy ženských sošek z pálené hlíny – uctívána plodivá síla žen.

(10)

Co se změnilo na sklonku doby kamenné?

Pozdní doba kamenná

Muž z ledovce –Ötzi, nalezen v ledovci v Alpách, 1991, stáří 5 000 let

- předměty – *luk, toulec, šípky, dýka s pazourkovou čepelí, měděná sekera, kožené řemínky, boty z jemné trávy vystlané senem*

Objevení mědi v přírodě, člověk se naučil zpracovávat

Měď – kov, teplota tání 1084 °C, **jeden z prvních kovů, které člověk používal**

-**kovotepectví** – tepání měděného plechu za studena

-**kovolitectví** – odlévání tekuté mědi do formy

-**kování** – zpracování zrnitého, plastického kovu kladivem

Zpracování kovu – uměl jen někdo, náročné na čas i znalosti

- měď vzácná, **k výrobě nástrojů se nejvíce užíval kámen**

Hrnčíři – keramika

Tkalcovství – tkaní látek

Zemědělci – obdělávali pole, chovali dobytek

- **ORADLO** – dřevěný hák tažený dobyt看em rozrýval půdu. Zvětšování polí.
- **využití tažné síly dobytka** – dřevěné 4kolové vozy

Dělba práce – **MUŽI** – práce s dobyt看em, těžba a zpracování surovin (měď, pazourek)
výroba nástrojů a zbraní

- v čele **rodu** – **rodový náčelník**
- **ŽENY** – domácí práce, péče o děti, výroba keramiky a oděvů

Bohatě vybavené hroby – pazourkové čepelky, ozdoby – náramky, náhrdelníky, zbraně,
Sekeromlat – zbraň, byl i odznakem moci

(11.)

Pozdní dobou kamennou skončilo nejstarší období pravěku

Pravěké doly na pazourek, křemenec – svislé **šachty**, úzké chodby = **štoly**

- nástroje – parohy, dřevěné kopáče
- v proutěných koších vytahovali na povrch
- práce v kleče nebo vleže
- nebezpečná a namáhavá práce
- v ČR – **Tušimice**

Stavba výšinných osad – na vyvýšených místech, opevňovány

- příbytky 6 x 4 m, ze dřeva, doplněné hlinou

Pohřebiště – **muži** – pohřbívání na pravý bok, s hlavou směrem k západu

- **ženy** – ukládány na levém boku, hlava směřuje k východu
- ukládány předměty – **milodary** – keramika, šperky, zbraně

(12.)

Doba bronzová
(3000 – 1500 př. n. l.)

Jak ovlivnil vynález bronzu život lidí?

Lidé se naučili nacházet v přírodě **rudu** = nerosty obsahující **kov**
Vytvořit ohniště (**výheň**) – roztavení kovu

BRONZ = slitina mědi a cínu – tvrdší a křehčí než měď, dobře kujná, nižší bod tání

Bronzové předměty se odlévaly

Lítí do ztracené formy – *Voskový model obalili kovolitci hlinou, vznikla hliněná forma, kterou zahřáli a vosk vylili. Formu při vysoké teplotě vypálili a do otvoru po vytaveném vosku nalili kov a formu po zatuhnutí rozbili. (později dvoudílná forma)*

Znalost bronzu – Malá Asie, okolí Středozemního moře, Evropa

Výrobky – meče, kopí, sekeromlaty, dýky, sekery, spony, náramky, hřivny, ...

(13.)

Co víme o archeologických kulturách doby bronzové?

Naše území – zbytky sídlišť, pohřebiště z doby bronzové.

UNĚTICKÁ KULTURA – **Unětice u Prahy**, kostrové hroby, kvalitně opracované kamenné a bronzové nástroje, **jantar** (zkamenělá pryskyřice) z Pobaltí, zlaté šperky a skleněné perly z Egypta.

- **unětický koflík** – keramický hrneček, kvalitní vypálená a pečlivě vyleštěná keramika, kovový vzhled

LUŽICKÁ KULTURA – **Moravičany**

MOHYLOVÁ KULTURA – **Knovíz u Slaného, Milavče** – **MILAVEČSKÁ KULTURA**

Pohřbívání pod mohylami, spalování mrtvých

DOBA POPELNICOVÝCH POLÍ – v mladší době bronzové převážně **hroby žárové**

-popel uložen v keramické nádobě = **popelnice** – ukládány do hrobové jámy.

Doba bronzová – lidé se věnují zemědělství, výroba keramiky, naučili se kvalitně zpracovávat bronz, zlato a stříbro. Zdokonalení řemesel. Směňovali výrobky – obchod

(14.)

Doba železná **(800 – 100 př. n. l.)**

Co nového přinesla doba železná?

Nedostatek surovin – lidé hledají kov, který by bronz nahradil

Železo – v přírodě hodně, vzácně v čisté podobě, **železná ruda (hematit)**

- chemická značka **Fe**, bod tání **1535 ° C**, lze **zmagnetizovat**, na vzduchu **rezaví**, rozpadá se

- *vytavuje se za vysokých teplot z železné rudy*

- *taví se v tavicích pecích*

Hut' = domek, kde se tavila ruda

- nové řemeslo – výroba železa = **hutnictví železa = metalurgie**

Pece na tavení železa – z jílu promíseného s nařezanou slámou

- po vysušení se pec vypálila

- při tavně rudy se užívalo *dřevěné uhlí*

milíř – hranice dříví, doutnáním se získává dřevěné uhlí

- *dmýchací měchy* – do ohně se vháněl vzduch ke zvýšení teploty

Vytavené železo dále zpracovávali **kováním**

První železo vyrobeno v Malé Asii

Výrobky – *radlice, srp, kosa, ovčácké nůžky, kleště, hroty kopí, meč, hřebíky, nože, sekery*

Nové řemeslo – **kolářství** – místo plných dřevěných kol – výroba kola s dřevěnými loukotěmi paprsky, železnými obručemi

Lidé se začali rozdělovat podle majetku a postavení ve společnosti

- zemřelí vládcí (náčelník rodu, nebo kmene) pohřben v prostorné hrobce nebo mohyle

- pohřební komora, 4kolový vůz – dokladem bohatství

Náčelník – budoval si sídla, hradiště, měl vojenskou družinu

Železné nástroje – dostupnější, lacinější než bronzové, jejich používání umožnilo zemědělcům snáze a lépe obdělávat půdu.

(15.)

Změny lidské společnosti na konci pravěku

Starší doba železná – HALŠTATSKÁ KULTURA (800 – 400 př. n. l.)

- Hallstadt v Rakousku

- 1 300 hrobů, železné a bronzové meče, dýky, sekery, přilby

- bronzové mísy a poháry, zlaté ozdoby

- pravěké solné doly

Mladší doba železná – DOBA LATÉNSKÁ (400 – 100 př. n. l.)

- **KELTOVÉ** – bojovné kmeny

- obývali území od východní Francie po západní Čechy

- první obyvatelé našich zemí, které známe jménem

- **Bójové** – kmen v Čechách, latinsky **Bohemia = země Bójů**

- **keltská hradiště – oppida** – opevnění z valů a příkopů, na vyvýšeném místě

- kamenné sídlo **velmože** = vládce hradiště

- střediska výroby a obchodu

- Keltové u nás – **Závist u Zbraslavi, Stradonice u Berouna**

- výroba nástrojů, zbraní, ozdob, šperků, *první mince*

- **druidové** = *kněží*, uctívali některé rostliny a zvířata, měsíční symboly

- Keltové vytlačeni germánskými kmeny

(16.)

STAROVĚK

- Velké vynálezy:
- **papír** – Čína
  - **sklo** - Mezopotámie
  - **vahadlo na čerpání vody** – Mezopotámie, Egypt
  - **kolo** – Sumerové v Mezopotámii
  - **oradlo se secí násypkou** - Mezopotámie

STAROVĚKÝ EGYPT

- Egypt – stát v severní Africe, rovinaté pouště i hornaté oblasti
- řeka **Nil**, ústí do Středozemního moře = **delta**, období sucha a záplav (září)
  - **Horní Egypt, Dolní Egypt**

- 3500 – 3000 př. n. l.** - **zemědělci v údolí Nilu** (obilí, zelenina), zavlažovací kanály
- 3100 př. n. l.** - spojením Horního a Dolního Egypta **vytvoření jednotného státu**
- 2700 – 2180 př. n. l.** - **Stará říše**, výboje do Núbie a Sinajský poloostrov, hl. městem **Mennofer**
- 2500 př. n. l.** - **pyramidy**
- 1994 – 1797 př. n. l.** - **Střední říše**, 1 milion obyvatel, hl. městem **Véset**
- 1634 př. n. l.** - **vpád Hyksósů** = kočovné kmeny, ovládli Egypt, **koně** v Egyptě
- 1543 – 1080 př. n. l.** - **Nová říše**, výbojné války, největší územní rozsah
první mírová smlouva na světě mezi Egyptany a Chetity
- 525 př. n. l.** - **ovládli Egypt Peršané**
- 332 př. n. l.** - **Alexandr Veliký** osvobodil Egypt od Peršanů, vliv **Řeků**
- 30 př. n. l.** - **ovládli Egypt Římané**
- konec 4. stol. n. l.** - **součástí Byzantské říše**
- 640 n. l.** - **Egypt dobyli Arabové**

(17.)

Egypt je dar Nilu

Jádrem starého Egypta – asi 1000 km říčního údolí Nilu

- každý rok **záplavy**, po záplavách – nánosy **úrodného bahna**
- úředníci pravidelně sledovali hladinu Nilu, odvodili jednotku délky – **loket = 0, 5 m**

Zemědělství – **závlahové zemědělství** – *hráze, zavlažovací kanály, nádrže*

- orba oradlem, taženým dobyt看em
- setí, sklizeň obilí srpem
- chov dobytka

Rybolov

Lov zvěře

Řemesla – výroba nádob, náradí, zbraní, oblečení, šperků, lodí,...

NIL = *dárce* vody, potravin, rostlin, bahna, ryb

- *dopravní cestou*
- *uctívaným božstvem*
- *v údolí výborné životní podmínky, okolní oblasti se proměnily v poušť*

(18.)

Božský vládce a jeho lid

V Egyptě vládl *král* – **faraon** – vládce považován za boha, *božský původ*
- nejznámější **Tutanchámon**

Víra v posmrtný život – **pyramidy, chrámy, hrobky** vytesané do skály
- výbava a výzdoba hrobek měla zesnulým sloužit na onom světě
- **mumie, sarkofág, faraonova zlatá maska**
- **amulet ve tvaru srdce, skarabea a Horova oka**

Skarabeus = posvátný brouk, považován za zjevení vycházejícího slunce

Vládcům pomáhali **úředníci, písaři, kněží a vojáci**

Otroci = váleční zajatci, nesvobodní, stali se majetkem svých pánů

Egyptští bohové: **Hor** – chránil panovníka   **Hathor** – bohyně lásky a plodnosti
                             Ré – bůh slunce   **Anup** – bůh balzamování

Egyptané si mysleli, že bohové mohou vystupovat v podobě slunce, měsíce, zvířat nebo rostlin. **Stavba chrámů.**

(19.)

Dovednosti dávných Egyptanů

Písmo – záznam událostí, seznamy panovníků, ...

Hieroglyfy – obrázkové, posvátné znaky, písmo bohů, obtížné

Hieratické písmo – posvátné, kněžské

Démotické písmo – lidové, zjednodušeno pro běžnou potřebu

- jen málo lidí umělo psát
- **písař** – ceněné povolání
- hieroglyfy rozluštil francouzský vědec **Champollion**

Papyrus – rostlina všestranného využití

- *listy na psaní (dlouhé svitky), čluny, sandály, provázky, stavební materiál, do salátu*

Víra v překonání smrti a dosáhnutí spokojeného posmrtného života – uchování těla, umělé vysoušení = **mumifikace** – **mumie** – uložena do **sarkofágu** a do hrobky.

Kanopa = nádoba na ukládání vnitřností

Stavba pyramidy

Největší pyramida: **Cheopsova** (147 m) v Gíze

Věřili, že sochy a malby zajistí věčné trvání toho, co zobrazují.

Pohádky, povídky, básně

Životopisy, slovníky a jiná literární díla

- Stavby starověku**
- koloseum v Římě
  - Velká čínská zeď (dnes má 6 300 km)
  - Stúpa v indickém Sánči
  - chrám v Luxoru, stupňovitá Džoserova pyramida - Egypt

(20.)

STAROVĚKÁ MEZOPOTÁMIE

MEZOPOTÁMIE = *Meziříčí*, území mezi řekami **Eufkrat** a **Tigris**, ústí do Perského zálivu
- jihozápadní Asie, dnes stát Irák

3500 př. n. l. – z velkých vesnic vznikala jedna z nejstarších měst na světě – **UR, URUK**

Později – vznik **městských států** – **Babylon, Aššur, Ninive** – boje o nadvládu

- stavba chrámů a paláců

Státy v Mezopotámii - **Sumerská říše**

- **11rkadská říše**

- **Babylonská říše**

- **Asyrská říše**

539 př. n. l. – Mezopotámii dobyli **Peršané**,
později **Alexandr Veliký**

642 n. l. – území dobyli **Arabové**

(21.)

ŽIVOT MEZI ŘEKAMI

Většina lidí v povodí Eufratu a Tigridu – **ZEMĚDĚLSTVÍ** – nádrže, **zavlažovací kanály**

- úrodnou půdu získávali i odvodňováním bažin
- díky zavlažování – úroda 2 x do roka
- obilí, zelenina, ovoce, datle, chov dobytka

ŘEMESLA – nedostatek dřeva a kovů

- výroba keramiky – dostatek hlíny
- sklářství, šperkařství – zlato
- tkaní a barvení látek, pečení chleba, vaření piva

OBCHOD – dovoz vzácných látek, vína, koření a medu

- kupecké karavany oslů, později velbloudů, kolový vůz usnadnil dopravu
- platidlo – kousky přesně odváženého stříbra
- k počítání využívali **desítkovou soustavu a 11edesátkovou soustavu**

(22.)

OKO ZA OKO, ZUB ZA ZUB

Starověká Mezopotámie – výroba **hliněných cihel** – sušeny na slunci, někdy i vypalovány
Lidé **uctívají bohy, vládne král** – má právo vyhlašovat **zákony**, kdo je porušil, byl přísně potrestán

1750 př. n. l. – babylonský král **CHAMMURAPI** vydává zákoník

CHAMMURAPIHO ZÁKONÍK – vytesán na **kamenný sloup** o výšce 2, 25 m

- 282 právních předpisů je vyryto **klínovým písmem**
- na vrcholu sloupu je zobrazen **bůh slunce Šamaš** sedící na trůnu, **král**

- Chammurapi** od něho přebírá odznaky moci
- zákony podle úsloví „*Oko za oko, zub za zub*“
  - zákoník rozlišuje 3 skupiny obyvatel:
    - **plnoprávní**
    - **svobodní**
    - **otroci**

Hlavním městem Babylonské říše – **Babylon** – mohutné hradby, *Ištařina brána*
 - největší stavbou – **ZIKKURAT** – chrám

Městské státy – králové vládli svému městu a blízkému okolí

- **časté války** o úrodnou půdu, zdroje vody, majetek
- silněji si podřizovaly slabší – vznikaly větší státy

(23.)

V DOBĚ HLINĚNÝCH TABULEK

Psal se na **hliněné destičky** (tabulky) – **KLÍNOVÉ PÍSMO**

Písař – vzdělaný, uznávaný a ceněný povolání

Písmo – *zaznamenat placení daní*

- *na čem se lidé mezi sebou dohodli*

- *uchovat nové poznatky*

- *literární příběhy* – nejznámější **Epos o Gilgamešovi** – nepřemožitelný král z Uruku.

Na sever od Mezopotámie – **CHETITSKÁ ŘÍŠE** – *chetitské písmo rozluštil náš vědec – **Bedřich Hrozný***.

Obyvatelé Mezopotámie – **sloužili bohům** – chrání je před povodněmi, suchem, nemocmi, hladem.

Kněží, věštci – pozorovali nebeské úkazy a zjišťovali z nich budoucnost. **Astronomie, astrologie.**

Stavba **chrámů** – sídla kněží, **paláců** – sídla vládců – nádherně zdobený (**mozaiky, reliéfy**)
zikkuraty

Mezopotámie – *odlišné jazyky, uctívali mnoho bohů, vznik písma, vytvořily se první státy*
 - *zrodila se jedna z nejstarších civilizací na světě*

(24.)

STÁTY VÝCHODNÍHO STŘEDOMOŘÍ

FÉNÍCIE – **Féničané** – zdatní **obchodníci a mořeplavci**

-fénická města – **Byblos, Ugarit**

- za obchodem – Sicílie, Sardinie, severní Afrika, zakládali osady a města

- v sev. Africe založili město **KARTÁGO**

- prodej **fialového barviva purpuru a cedrového dřeva**

- **hláskové písmo** – *fénická abeceda předchůdcem řecké a latinské abecedy*

IZRAEL – **hebrejské kmeny**, jazyk – **hebrejšтина**

- nejsilnější kmen – **ŽIDÉ**, **uctívání jediného boha**, hebrejská Bible

Samostatná práce: Vysvětli:

TÓRA

TALMUD

SYNAGOGA

PROROK

(25.) STAROVĚKÁ INDIE

Jižní Asie – Indický poloostrov, na severu – Himaláje, jih – Indický oceán
MONZUNY – v létě vanou z moře na pevninu (lijáky)

v zimě z pevniny na moře (sucho)

Těžba: zlato, železná ruda, měď, vápenec, sůl.

Řeky **Indus** a **Ganga** – nejúrodnější půda, záplavy, závlahové zemědělství

- pěstují – pšenice, rýže, proso, bavlník
- koření (pepř, zázvor, koriandr, kurkuma – kari)
- chov ovcí, koz, zebu

Starověká města: **Mohendžodaro**
Harappa

Řeka času:

- 6000 př. n. l.** - první zemědělci u řeky Indus
- Po roce 2800 př. n. l.** - údolí Indu – velké osady, plánovitě rozvržená města
- 1800 př. n. l.** - do Indie pronikli kočovní **Árjové**
- 1100 př. n. l.** - vznikají první **védské texty**
- kolem 500 př. n. l.** - kočovníci se usadili u řeky **Gangy**
- 326 př. n. l.** - **Alexandr Veliký** vpadl do severozápadní Indie
- 3. stol. př. n. l.** - **Magadhská říše** – vládce **Ašóka** – sjednotil většinu Indie pod svou vládou.

(26.) ZEMĚ BHARATOVŮ

- název země podle legendárního krále **Bhárata**
- **Řekové pojmenovali** podle řeky Indus – **Indie**

Zdokonalení zemědělství – zúrodnování polí kolem řeky Indus

- první velké osady, města

Řemesla – výroba nástrojů, keramika, šperky, ... - **výměnný obchod** – především za potraviny

První indická civilizace – společenství lidí - několik desítek měst a přes tisíc menších osad

MOHENDŽODARO – *vyspělé město u řeky Indus, budované podle plánů*

- stavba z cihel, ulice města se kříží v pravém úhlu
- lázně, koupelny, splachovací záchody, kanalizace

Archeologické nálezy – velké množství **kamenných pečetítek** – vyobrazená zvířata a dosud nerozluštěné písmo.

Chybí velké stavby jako jsou v Egyptě nebo v Mezopotámii.

(27.) Védy, základ života indické společnosti

ÁRJOVÉ – **kočovní kmen** = hledali nové pastviny – proto se stěhovali, nestavěli města

- **Árja = ušlechtilý, vznešený**
- ovládli severozápadní pohraniční hory i povodí Indu
- rozsáhlé **sbírky básní a oslavných písní** k počtě bohů
- patří ke skupině národů – **Indoevropanů**

sanskrt – starý indický jazyk

VÉDY = souhrn posvátného vědění, sbírky posvátných textů, oslavné písně, popisují, jak se má obětovat bohům

Bohové – **Šiva** = bůh ničící nevědomost

Indra = bůh bouře a boje

Indové věřili, že kdo konal dobro, opět se narodí po smrti jako dobrý. Kdo jednal zle, narodí se znovu jako zlý.

Indická společnost se rozdělila do 4 kast:

KASTY = uzavřené skupiny obyvatel, jejich příslušníci měli podobná zaměstnání, zvyky a způsoby přípravy jídel. Ženili se a vdávali se jen mezi sebou.

1. **BRÁHMANI** = mají studovat a vyučovat druhé, přinášet oběti bohům, přijímat dary, aby ostatní mohli konat dobré skutky a oni měli z čeho žít
2. **KŠATRIJOVÉ** = bojovníci, chrání lidi, jimž vládnou. Obětovat bohům a dávat dary. I když vládnou mocí a bohatstvím, mají žít střídmě.
3. **VAIŠJOVÉ** = ochraňovat dobytek, obdělávat půdu, přinášet oběti bohům, dávat dary, půjčovat peníze a obchodovat.
4. **ŠÚDROVÉ** = povinnost bez závisti sloužit předcházejícím skupinám.

Zajímavosti:

Čaturanga – oblíbená starověká stolní hra, předchůdce dnešních šachů

Kráva (zebu) – posvátné zvíře, je uctíváno, nesmí se mu ublížit

Indické číslice – devět číslic a nula – dá se zapsat libovolné číslo a provádět i složité výpočty

Indické pohádky

(28.)

Kladení otázek, hledání odpovědí

Princ Gautama žil v přepychu a radovánkách. Ale kladl si otázky: Proč nejsem šťastný a spokojený, když mohu mít skoro vše, co chci? Tajně opustil palác a vydal se na cestu.

Dlouho nedosáhl klidu, po kterém toužil. Když jednou seděl pod stromem, hluboce přemýšlel a našel řešení, jak mohou lidé překonávat utrpení.

*Stal se věhlasným učitelem pod jménem **Buddha** = **Probuzený**. Vnitřního klidu dosáhneme, když se obrátí ke svým touhám a nenávistem zády. Lidé nemají ubližovat živým tvorům. Neposuzoval lidi podle příslušnosti ke kastě.*

Stúpa ve městě Sánči – svatyně, nechal postavit císař **Ašóka**

Ašóka – císařem mocné **magadhské říše** – přestal s dobovačnými válkami a začal se přiklánět k **Buddhovu učení** = nové náboženství ⇒ **BUDDHISMUS**

HINDUISMUS = další náboženství Indie, vychází z učení bráhmanů – zbožné a oddané uctívání bohů (**Višna, Šiva**), dodržování kastovního řádu

(29.)

STAROVĚKÁ ČÍNA

Čína – východní a jihovýchodní Asie, (Dálný východ)

- mohutné hory ji oddělují od okolního světa
- čínská civilizace podél dvou velkých řek: **Chuang-che - Žlutá řeka** (nánosy spraše)
Jang-c'-t'-iang - Dlouhá řeka (6300 km)
- suroviny: zlato, železná ruda, měď, vápenec, sůl
- *pěstování rýže, pšenice, prosa*
- chov drůbeže, prasat, ovcí, psů, u pobřeží rybolov

Řeka času:

- 7. a 6. tisíciletí př. n. l.** - sev. a již. Čína – pěstování prosa a rýže, chov prasat a drůbeže
- 2500 př. n. l.** - život v malých zemědělských osadách, vůdcové osad = šlechta
- 1550 př. n. l.** - říše Šang – první stát na území Číny
- 1045 – 256 př. n. l.** - říše Čou – nepřetržité války mezi šlechtickými rody
- 221 – 207 př. n. l.** - říše Čchin – vznik jednotného státu, **Říše středu**, v čele císař Čchin („Syn nebes“), stavba **Dlouhé čínské zdi**
- 206 př. n. l. – 220 n. l.** - říše Chan – vynález papíru, útoky kočovníků

(30.)

Čína, země vynalézavých lidí

Čína – jako jediný stát na světě **trvá nepřetržitě 4000 let**

Závlahové zemědělství – rozšiřování ploch polí – kácení lesů, stavba zavlažovacích kanálů

- dešťová voda odnášela lehkou půdu z polí do řeky
- zanášelo se říční koryto a řeky se za deště rozvodnily
- někdy došlo i ke změně toku řeky

Tradiční čínské plodiny – **proso** – obilnina, také **pšenice** a **ječmen**

- **čaj** – čajovníkové plantáže, *stálezelený keř*, stříhá se ve výšce 1 m
- **rýže** – *terasovitá pole, zaplavená vodou* – rýži se daří v bažinatých oblastech

Hedvábí – motýl **bourec morušový** – *housenky krmili morušovými listy, po 25 -30 dnech se housenky zakuklily* – **kokony** (kukla) vhodili do horké vody, uvolnilo se vlákno a dalo se odvíjet, z jednoho kokonu až 800 m vlákna. *Ta sprádali na nitě, z nití tkali hedvábné látky = hedvábí*

- štůčky hedvábí *velmi drahé*, vývoz vajíček bource morušového z Číny se trestal smrtí
- Číňané pečlivě střežili tajemství výroby hedvábí – prinášelo velké zisky

Výroba porcelánu: z jemné bílé hlíny = **kaolinu**, vypaluje se za vysokých teplot

Výroba papíru – proužky bambusu se k sobě svazovaly hedvábnými šňůrami

- později – *bambus se vyvařil ve vodě s útržky hedvábí a stromové kůry, vzniklou kaši sušili na sítech* – získali *archy papíru*

Obchod – platidla: obilí, hedvábí, později – kovové mince (kruhové, tvar nože, rýče, s otvory)

Čínské vynálezy: -hedvábí

-porcelán

-papír

-střelný prach

-kompas

-kormidlo

(31.)

Tajemství čínského písma

Čínské písmo – **nejdéle** používaným písmem světa

- **znakové písmo**
- psalo se do sloupců, četlo se zprava doleva a shora dolů
- jeden čínský znak odpovídá jedné slabice
- vyvinulo se s písma obrázkového

Nejstarší objevené čínské znaky – věštebné nápisy **na kostech zvířat a želvích krunýřích**
(ze 14. stol. př. n. l.)

Tradiční psací potřeby – **štětec a tuš** – umění písma = **kaligrafie**

- místo podpisu se otiskla **razítka červené barvy**

Čínské písmo je velmi složité, je obtížné se jej naučit

- několik desítek tisíc znaků, Číňané se učí asi **2000 základních znaků**
- každý znak se musí naučit zvlášť, učí se číst a psát až do své dospělosti.

Čínština má **velké množství nářečí** = **dialektů**, Číňané z různých oblastí si nerozumí. Znakům ale rozumějí všichni stejně, když je každý bude vyslovovat jinak ⇒ **znakové písmo sjednocuje Čínu.**

(32.)

Čína – Říše středu

Konfucius – čínský filozof, myslitel

- „*Ve státě se mají všichni podříditi vládci, být jeho poddanými. Panovník se má starat o stát tak, jako otec o rodinu.*“

Říše Šang – **první čínský stát**, dochovaly se kosti zvířat s věštebnými nápisy, bronzové obětní nádoby

Dynastie Čchin – **první čínský císař** – **Čchin** („Syn nebes“) – **sjednocení Číny**

- **zavedeny stejné míry a váhy, peníze i zákony**
- **zavedena jednotná podoba písma**
- **stavba Dlouhé čínské zdi**
- **terakotová armáda** – figurky více než 10 000 vojáků z vypálené hlíny v životní velikosti v hrobce Prvního císaře

Dynastie Chan – Čína zůstala jednotná, za její střed považován císařský trůn = název **Říše středu**

Doba válek – šlechta se navzájem vybíla, vládcové si vybírají **úředníky**, s jejichž pomocí řídí stát

Čínská vzdělanost: poezie, zkoumání přírody, obliba drobných uměleckých předmětů

- básnická sbírka – **Knihy písní**

(33.)

Kočovníci, život v sedle

Rozsáhlé travnaté pláně – stepi – Eurasie – domovem *kočovných kmenů* (Skytové, Hunové)

Pastevcí – chov hovězího dobytka, prasat, ovcí, koní

- když dobytek vypásl rostliny v jedné oblasti, museli se lidé přemístit jinam

- byli nuceni kočovat, stali se z nich **kočovníci = nomádi**. *Se svými stády*

kočovali z místa na místo a hledali vhodné pastviny

- *obživa*: maso, mléko. *Oděvy, stany* – vyrobeny z ovčí vlny a zvířecích kůží

Od zemědělců získávali *obilí, čaj, nádoby, látky, luxusní předměty* – buď obchodem, nebo podnikali **násilné nájezdy na zemědělské oblasti**.

Pastevcí vedli mezi sebou **boje o pastviny, vynikající jezdci na koních, výborní válečníci** – střelba z luku, od dětství se učili umění boje.

(34.)

STAROVĚKÉ ŘECKO

Přírodní podmínky: - Jižní Evropa

- **Středozemní moře – Jónské moře, Krétské moře, Egejské moře**

- **Balkánský poloostrov, Peloponéský pol., pol. Malá Asie**

- tisíce **ostrovů**, největší **Kréta** = kolébkou řecké kultury

- převážné hornaté (**Olymp**), kamenité, nížiny při pobřeží

- *suroviny*: *zlato, stříbro, železná ruda, měď, cín, vápenec*

Pěstuje se: - *obilí, vinná réva, olivy*

Pastevectví – chov dobytka: ovcí, koz

Rybolov, námořní obchod – výborní mořeplavci

Sloup času:

1. OBDOBÍ EGEJSKÉ KULTURY – (počátek asi 2000 př. n. l.)

- hlavní střediska: **Kréta, Mykény** = krétskomykénská kultura

2. HOMÉRSKÉ OBDOBÍ – (1100 – 800 př. n. l.)

- nazývané období „**temných staletí**“ – máme málo informací

- zdroj poznání – **Homérovy eposy *Ilias a Odyssea***, archeologické nálezy

3. ARCHAICKÉ OBDOBÍ – (800 – 500 př. n. l.)

- vznik *městských států* – **polis** – nejvýznamnější **Athény a Sparta**

- **776 př. n. l.** – **první olympijské hry**

- zakládání řeckých osad ve Středomoří = **velká řecká kolonizace**

4. KLASICKÉ OBDOBÍ – (500 – 338 př. n. l.)

- rozkvět městských států, počátky **demokracie**

- *rozkvět řemesel, obchodu*

- **řecko-perské války – 490 př. n. l.** – bitva u **Marathónu**

- **431 – 404 př. n. l.** – **peloponéská válka**

5. HELÉNISTICKÉ OBDOBÍ – (338 – konec 1. stol. př. n. l.)

- **Makedonie** ovládla Řecko, válečná tažení **Alexandra Velikého**

- šíření řecké kultury daleko na východ

- rozvoj věd – *lékařství, matematika, astronomie*

- **323 př. n. l.** – **smrt Alexandra Velikého**

- 145 př. n. l. – Řecko součástí římské říše
(35.)

Helada a Helénové

Řekové nazývali sami sebe **Helénové** a svou zemi **Hellas**. Obyvatele jiných zemí považovali za **barbary** = žili odlišným způsobem života, jiný jazyk, nebyli vzdělaní jako Řekové.

Starověké Řecko – asi **200 městských států** = **POLIS** – vzájemná pomoc, spolupráce, války - spojoval je jazyk, obyčej, víra v bohy

Na svazích hor – **vinohrady** a **olivové sady** (*olivy* – k přípravě jídel, olej, na svícení, do voňavek, k ochraně pokožky)

Stavba domů, výroba železných nástrojů, vypalování keramických nádob, plavba po mořích za obchodem, rybolov, pastevectví, tkaní látek z ovčí vlny

Bohové: Zeus (2. pád Dia) – vládce bohů

Déméter – bohyně přírody a plodnosti

Hádes – bůh podsvětí

(36.)

Jak víme, že to bylo právě tak?

1. zápisy starověkých historiků:

HÉRODOTOS = otec historie, hodně cestoval (Egypt, Babylon)

- zapsal **dějiny řecko-perských válek**

THÚKYDIDÉS – popsal **dějiny peloponéské války** mezi Spartou a Athénami

XENOFÓN – **Dějiny Řecka**, autorem spisu **O hospodaření**

- autor **spartské ústavy**

PLÚTARCHOS – cestoval – Řecko, Egypt, Malá Asie

- **50 srovnávacích životopisů slavných řeckých a římských osobností** – např. Alexandra a Caesara

2. práce archeologů:

Heinrich SCHLIEMANN (hajnrich šlíman)

- Němec, v 19. stol. – **vykopávky Troje a Mykén**

- našel zlaté šperky

Artur EVANS (evns) – **vykopávky na ostrově Kréta**

- malované řecké vázy

Odkaz starověkého Řecka dnes:

- **Evropa** – Zeus se zamiloval a unesl krásnou princeznu Európe

- **Atlas** – bájný Atlas se vzbouřil proti Diovi, za trest musel nést nebeskou klenbu

(dnes – soubor map nebo krční obratel spojující páteř s lebkou)

- **Amazonky** – bojovné ženy a lovkyně – dnes oblast Amazonie v Jižní Americe, Evropané tak nazývali tamní indiánské ženy

- **Alfabeto** – řecká abeceda, označení úhlů v geometrii

(37.)

Místa zrození řecké i evropské kultury

- Kréta:** - první obyvatelé pocházeli z Malé Asie
- výhodná zeměpisná poloha na křižovatce mořských cest
  - zabývali se zemědělstvím, chovem dobytka, rybolovem, výroba zdobené keramiky
  - stavba domů, **rozsáhlé paláce**
  - uctívali **bohyni matku** – vládkyni lidí, zvířat a rostlin
  - **palác v Knóssu** – na ploše 2 hektary, 200 místností, vodovod, kanalizace, v podzemí 18 skladových hal
    - zdi paláce zdobeny *malbami (fresky)*
      - malby mořských živočichů – ryby, delfíni, chobotnice, ...
      - **býcí zápasy a hry** – přeskok býka
  - podle **vládce Mínoa** – **minojská kultura**
  - **kamarská keramika** = krétské vázy z minojského období
  - zemětřesení a ničivé vlny po výbuchu sopky na ostrově **Théra** zničily paláce na Krétě
  - oslabené Kréty se zmocnily **Achájské kmeny** z pevninského Řecka

- Mykény** – významné středisko moci a kultury pevninského Řecka – Peloponéský poloostrov
- Mykéňané ovlivnili kulturu Řecka, Malé Asie a jižní Itálie
  - malé paláce, chráněné hradbami – vstup do města – **Lví brána**
  - hrobky ukrývaly bohaté poklady – **Zlatá posmrtná maska krále**

Pro **minojskou a mykénskou kulturu** se používá společný název **egejská kultura** – nejstarší v Evropě.

(38.)

„Temná století“

Homérské období (1100 -800 př. n. l.)

Málo historických pramenů, málo zpráv.

Osídlení Řecka – helénské kmeny:

19chátové – osídlili Peloponés

Dórové – Peloponés, Kréta, ostrovy v Egejském moři, **způsobili zánik Mykén**

Iónové - Balkánský pol., ostrovy v Egejském moři, pobřeží Malé Asie

Aiolové – Balkánský pol., pobřeží Malé Asie

Řekové – *obchod s Féničany* – přepychové zboží (barvené látky, šperky, keramika)

- poznatky o stavbě lodí

- převzali **alfabetu**, kterou si upravili

HOMÉR – nejstarší známý řecký básník, čerpal z lidové tvorby, mýtů a legend

dílo: **Ílias a Odyssea**

= 2 rozsáhlé hrdinské eposy

= vyprávění o lidech, bozích a jejich činech

= svědectví o **trojské válce**, o mořeplavbě

= příběh **Trojského koně**

= hrdinové trojské války: **Odysseus, Achilles** – „Achillova pata“,

Hektor – syn trojského krále

příběh **Pénélopé** – ženy Odyssea

(39.)

Archaické období

(800 – 500 př. n. l.)

Vznik polis = řecké městské státy – malá území s úrodnou půdou (pole, pastviny)

- žili tu *zemědělci, řemeslníci, obchodníci*

- centem polis bylo město

Velká řecká kolonizace (8.-6. stol př. n. l.) = plavby za obchodem a zakládání osad

Příčiny – *přelidnění měst*

- *získání zemědělské půdy*

- *nové obchodní cesty a trhy*

- *hledání nového života bez útlaku*

Mateřská města – **metropole** – jejich obyvatelé zakládali *nové osady* = **kolonie**

Osady (kolonie) – *jih Itálie, Sicílie, jih Francie, Španělska, sev. Francie, pobřeží*

Černého moře, pobřeží Malé Asie

Všechny řecké osady v jižní Itálii a na Sicílii spolupracovaly – název: **Velké Řecko**

Význam kolonizace: - *přinesla rozvoj Řecka, rozkvět nově osídlených oblastí*

- *Řekové v kontaktu s jinými, tzv. barbarskými národy*

- *šíření řecké kultury po celém Středomoří a na pobřeží*

Černého moře

Amfora = typická řecká váza, na olivový olej, víno

Héfaistos = bůh ohně a kovářství

Věštírna boha Apollóna v Delfách, Apollón = syn Dia, bůh Slunce, krásy, umění a věštby

Pýthia = mladá dívka, věštila budoucnost a předvíдалa úspěšnost výprav

(40.)

SPARTA

Sparta – městský stát, leží na *Peloponésském poloostrově* – oblast **Lakonie**

- úrodné údolí chráněné horskými hřbety

- **Dórové** si podmanili místní obyvatelstvo

- vzniklo tu vojenské středisko – Spartu tvořilo 5 vesnic bez hradeb

- války se sousedy – **obsadili** sousední **Messénii**

Z obyvatel Messénie učinili Spartané heilóty = **otroky patřící celému státu**

- využívali je na těžké práce, v zemědělství

- kruté tresty, každý rok jim vyhlásili válku,

v noci spartanští mladíci přepadali a zabíjeli heilóty

Veškerý svůj čas věnovali Spartané vojenství:

Spartské vojsko – měli *převahu v boji na pevnině*

- neuměli obléhat města, malé loďstvo

- základem vojska – **těžkooděnci** = **hoplité** (přilba, kovové pláty, kulatý štít, kopí, meč), pokládáni za nepřemožitelné

- **lehkooděnci** (bez ochranné zbroje, luk, šípy, sekera, meč)

- tvrdý vojenský výcvik – chlapci od **6 let** do vojenských táborů – svěřeni do péče státu, od **14 let** se mohli zúčastnit vojenských tažení, od **20 let** dostali plnou vojenskou výzbroj, vojenská služba do **60 let**

Výchova dívek – důraz na *zdraví, fyzickou zdatnost*, příprava na roli matky, domácí práce

Sparta – uzavřeným zemědělským městským státem

- zákaz vstupu cizinců – nerozvíjel se obchod, zaostalá řemesla, stavitelství

(41.)

ATHÉNY a počátky demokracie

ATHÉNY – městský stát na Balkánském poloostrově – poloostrov **Attika**

- lid Attiky sjednotil **král Théseus** – *rozdělil svobodné obyvatelstvo do 3 skupin:*

1. urození
2. rolníci
3. řemeslníci
4. otroci

- *později nevládne 1 člověk* – do čela státu zvoleno **9 archontů** – **vládci z urozených**, nejvyšší **archont vládl**, druhý zastával **náboženské funkce**, třetí v čele **vojska**, ostatních 6 – **vydávání nových zákonů** – **ochránci zákonů**

Akropolis – vrch v Athénách, **Parthenón** = chrám bohyně **Athény** – bohyně moudrosti, ochránkyně Athén, ve znaku sova

Athény – centrum řemesel, obchodu, umění, výborné loďstvo

Nespokojenost v zemědělství – dovoz levného obilí z kolonií – **rolníci** mění pole na vinice a sady – zakoupit rostliny a přežít několik let do první úrody velmi nákladné ⇒ půjčky, neschopni splácet ⇒ **zadlužení**, zabaveny pole, dům, majetek, s celou rodinou upadli do otroctví = **dlužní otroctví**

SOLÓN – athénský úředník, básník, myslitel

- nové **zákony** – *zrušil staré dluhy, vykoupil lidi z dlužního otroctví*

- *zavedeno právo mužů od 20 let hlasovat na lidovém sněmu*

Lidový sněm – *rozhodoval o válce a míru, o nových zákonech, volil úředníky*, měl **500 členů**

KLEISTHENÉS – zákonodárce, posílil moc lidového sněmu

- rozdělil obyvatele Attiky do 10 skupin – **fýl** – v každé zařazení obyvatelé z vnitrozemí, z pobřeží i z města, každou fýlu zastupovalo na sněmu 50 lidí

(42.)

Hledání ALFY a OMEGY řecké kultury

1. Filozofie – spousta myšlenek, příběhů a poznatků o světě a životě
- *Sedm mudrců* – skupina mužů, státníků a filozofů archaické doby, vynikali praktickou životní moudrostí, např. **Thalés**
2. Víra v olympské bohy – podle představ Řeků svět rozdělen na svět olympských bohů (který si představovali jako jednu rodinu) a svět smrtelníků. Prostředníky mezi nimi – **héroové** = děti bohů a pozemských žen, vynikaly svými obdivuhodnými činy (**Achilles**)
Zeus = vládce bohů
Héra = manželka Dia
Afrodita = bohyně krásy a lásky
Athéna = bohyně moudrosti
Apollón = bůh slunce
Dionýsos = bůh úrody
Poseidon = bůh moří
Áres = bůh války
Hefaistos = bůh ohně a kovářství
3. Keramické nádoby – **vázy** – z hlíny, dřeva, kamene i kovu
Vzory: **geometrický, černofigurový, červenofigurový**
4. Sochařství – sochy z mramoru, původně zdobené barvami, zdůrazňují krásu lidského těla
kúros = sochy nahých mladých mužů, jedna noha nakročena
koré = sochy dívek v řaseném splývavém oděvu, pracné účesy

5. **Stavitelství**- nejdůležitější prvek řeckých staveb (chrámů) – **sloup** (patka, dřík, hlavice).

Slohy:

dórský

iónský

korintský

(43.)

Vrchol a pád klasické řecké polis

Řecko-perské války (500 – 479 př. n. l.): neúspěšné povstání maloasijských Řeků proti Peršanům. Perský král **Dareios I.** – tažení do Řecka, obrovská početní přesila Peršanů:

490 př. n. l. – bitva u Marathónu – vítězství Řeků, (běžec **Diomedón**)

Perský král **Xerxes** – nové tažení do Řecka, útok ze severu:

480 př. n. l. – bitva u Thermopyl – vítězství Peršanů

480 př. n. l. – námořní bitva u Salamíny – porážka perského loďstva

479 př. n. l. – vítězství Řeků v bitvě u Platají

Řekové zvítězili – *městské státy se sjednotili proti silnějšímu nepříteli, uhájili samostatnost, ovládli obchodní cesty do Černomoří*

Vytvořen **athénský námořní spolek** – obranný spolek asi 100 městských států, společná pokladna, převaha na moři

Rozkvět Athén a její demokracie – v čele athénský úředník **Perikles**:

- *zavedl platy úředníků* (i nemajetní mohli být zvoleni úředníkem a podílet se na řízení státu)

- *zavedl sociální dávky invalidům, vdovám a sirotkům.*

- *výstavba Athén, přestavba chrámů na Akropoli, opevnil cestu z přístavu do Athén*

Otrokářství – využívání na těžké práce, při těžbě surovin, zámožné rodiny měly 2 až 3 otroky

Peloponéská válka (431 – 404 př. n. l.)

- díky rozporům na sebe zaútočili Řekové navzájem: **Sparta a Athény** se svými spojenci

- každý Řek povinen zúčastnit se války

- *Spartané vydrancovali s podporou Peršanů třetinu území Attiky*

- **porážka Athén způsobila postupný zánik demokracie v Řecku, i Sparta oslabena.**

(44.)

Klasická řecká kultura

Jaké to bylo být Athéňanem? - věřil v **sílu rozumu** a moc člověka ovlivňovat dění kolem sebe

- uměl číst a psát = byli **gramotní**, četli **Ilias a Odysseu**

- mohl **svobodně vyjadřovat své názory**

- **právo** vlastnit **pozemek**, nosit **zbraň**, účastnit se **politického života**, chovat se **svobodně, nezávisle**

- **povinností** – *poslušnost vůči úřadům, obrana státu, úcta k bohům a práce pro svou obec*

ŘECKÉ DIVADLO:

- základem: homérské eposy, řecká mytologie, příběhy řeckých bohů

- zrod řeckého **dramatu**: **-komedie a tragédie**

- divadlo vzniklo ze slavností pořádaných na počest boha **Dionýsa** = bůh bujné přírody, vína a ochránce divadelního umění

⇒ do divadla měli přístup muži, ženy i děti, vešlo se až 20 000 diváků

⇒ divadlo směli hrát jen muži v maskách, hráli i ženské role

⇒ kamenné divadlo postaveno v kopcovitém terénu, dobrá akustika

Sochařství na akropoli:

Karyatidy – sloupy v podobě dívek, nesou střechu průčelí chrámu – sochař **Feidás**
Vlys = vodorovný pás na stěně stavby, zdobený malbou nebo sochařským reliéfem

(45.)

Moudrost, sport a bohové

„Vím, že nic nevím“

Filozofové – všestranně vzdělaní lidé, jako učitelé přednášeli svým žákům:

Sokrates

Démokritos – přišel na to, že hmota je složena z malých částic – atomů

Aristoteles – zkoumal živou přírodu, zavedl název fyzika, napsal první botaniku. Založil školu s bohatou knihovnou

Náboženství - bohové – nesmrtelní, měli kladné i záporné lidské vlastnosti

V Řecku byl kladen důraz na spojení krásy ducha a těla a soutěživost

OLYMPIJSKÉ HRY – první v roce 776 př. n. l.

→ Řekové pořádali **hry a soutěže** k oslavě svých bohů

→ nejvýznamnější se konaly v **Olympii na počest boha Dia**

→ účast **soutěžících z celého Řecka**

→ vyhlášen posvátný **celořecký mír**

→ závody **trvaly 7 dní**, přelom července a srpna, první a poslední den uctívali boha Dia a přinášeli mu oběti, v ostatních dnech se závodilo

→ **disciplíny: běh, zápas, skok do dálky, vrh oštěpem, vrh diskem, závody koňských spřežení, závody v recitaci básní, řečnictví**

→ soutěžící složili **olympijskou přísahu**, trest za porušení pravidel

→ přístup na hry **jen svobodní občané, ženy nesměly** závodit ani přihlížet

→ pro ženy – samostatné hry **héraia** – tři běžecké závody pro dívky různého věku

→ **vítěz** – *odměněn palmovou ratolestí, olivovým věncem, veřejným vyhlášením jmen rodičů i města, odkud pocházeli, jména vítězů vytesána do mramorové desky v Olympii, byli osvobozeni od všech občanských povinností a daní, v rodném městě postavena socha, vážení občané*

V r. 1896 **Francouz Pierre de Coubertin** (Piér de Kubertén) obnovil tradici konání OH.

(46.)

Otec a syn z Makedonie přebírají štafetu

Makedonie – na sever od Řecka, hornatá, vzdálená od mořských obchodních cest

- hlavní město **Pella**

- Řekové považovali Makedonce za barbary

- obchodní i kulturní styky s Řeckem

Filip II. Makedonský – silné vojsko, cíl – podmanit si okolní oblasti, získat přístup k moři

- 338 př. n. l. – **bitva u Chairóneie** – využil *oslabení Řecka a dobyl ho*

- chtěl zahájit všeřeckou válku s Persií, ale při spiknutí **zavražděn**
- vládu převzal syn *Alexandr Makedonský*

Alexandr Veliký – velmi vzdělaný – jeho učitelem filozof **Aristoteles**

- jeho kůň **Bukefalos**
- na trůn nastoupil jako dvacetiletý
- tvrdě se vypořádal s odpůrci, kteří mohli ohrozit jeho vládu
- **334 př. n. l.** – **bitva u Grániku** – **velká válečná výprava proti Persii**
- **333 př. n. l.** – zvítězil v **bitvě u Issu**
- **332 př. n. l.** – ovládl **Egypt**, založil město **Alexandrie**
- **331 př. n. l.** – vítězství u **Gaugamél**, perský král **Dareios III.** uprchl,
- tažení do **Indie**, dostal se k řece **Indus**, vyčerpané vojsko odmítlo jít dál, nucen se vrátit do **Babylónu** = hl. město Alexandrový říše
- **323 př. n. l.** – zemřel na horečnaté onemocnění v Babylónu

(47.)

Helénistický svět

= *období zahájené výboji Alexandra Velikého, doba prolínání řecké kultury s kulturami ležící východně od Řecka. Řecká kultura se rozšířila do dalších oblastí a obohatila se novými poznatky.*

Po Alexandrově smrti se jeho obrovská říše rozpadla, časté války:

- nejprve mezi veliteli jeho vojska = **diadochy**
- poté mezi jejich nástupci – **epigony**

Vznikly 3 silné helénistické státy:

1. **říše Antigonovců** – v Makedonii
2. **říše Seleukovců** – Malá Asie, Mezopotámie
3. **říše Ptolemaiovců** – Egypt

- přírodní bohatství, kamenolomy, rudné a solné doly
- největší vývozce obilí
- vývoz tkanin, papyru, skla
- dovoz voňavek, zlata a drahokamů z Arábie
slonoviny, barviv, koření a rýže z Indie
- *dějiny helénistického Egypta končí sebevraždou královny **Kleopatry** a dobytím*

*Egypta budoucím římským císařem **Octavianem***

Hermes = bůh řečníků, obchodníků, pastýřů, zlodějů stád, ochraňoval poutníky na cestách

Démostenes – řecký řečník, podněcoval povstání proti Makedonii, Makedonie zvítězila a

Démostenes spáchal sebevraždu

Obsazení Řecka, Makedonie a dobytí Korintu v r. 146 př. n. l. Římany = **konec řecké svobody**

- neznamenalo konec řecké kultury, ale Římané naopak mnohé od Řeků převzali a v mnohém je napodobovali.

(48.)

„Jak milé je být člověkem, když jsme vskutku lidmi“

= výrok řeckého básníka – **Menandros** – psal i divadelní hry, komedie – milostné zápletky všedního života i majetkové spory, tvorbou nejen bavil, ale i vychovával, psal přísloví.

Helénistická kultura ovlivnila městský život – na volných prostranstvích vystupovali kočovní herci, zájem o sport, krásu a dokonalost lidského těla.

Změnil se názor na ženu – nebyla jen matkou, která se stará o domácnost, získala důstojnost a úctu mužů.

Doba odborníků a učenců – rozvoj vědy a techniky

Archimédes – matematik, fyzik, zákon o plovoucích tělesech, **Archimédův šroub**

Eratosthenés – řecký zakladatel zeměpisu, **vypočítal obvod zeměkoule** na 44 730 km
(současný výpočet: 40 075 km)

Hippokrates – nejvýznamnější **řecký lékař**, studoval příznaky a průběh nemocí, psal dietní předpisy, napsal pravidla lidského zacházení s pacientem
- dnes lékaři skládají **slib - Hippokratovu přísahu** – že budou pracovat ve prospěch pacienta, chránit život a zachovávat mlčenlivost.

(49.)
STAROVĚKÝ ŘÍM

- v jižní Evropě, dnes **Itálie**
- **Apeninský poloostrov** – pohoří **Apeniny**
- převažují pohoří, na severu – **Pádská nížina** – řeka **Pád**
- přirozenou hranici severní Itálie tvoří **Alpy**
- oblast **Středozemního moře**, okrajová moře: *Ligurské, Tyrhénské, Jónské a Jaderské*
- největší ostrovy: **Sicílie, Korsika, Sardinie**

STAROVĚKÝ ŘÍM – přehled dějin:

OBDOBÍ KRÁLOVSKÉ (8. – 6. stol. př. n. l.)

- **753 př. n. l.** – založení Říma
- vláda etruských králů

OBDOBÍ REPUBLIKY (5. – 1. stol. př. n. l.)

- **Období rané republiky** – začalo r. **510 př. n. l.** – vyhnání etruských králů
  - v čele Říma 2 konzulové, senát, občanský sněm
  - boj za ovládnutí Itálie Římem
  - **265 př. n. l.** – Římané ovládli Apeninský poloostrov
- **Období válek mezi Římem a Kartágem**
  - Panské války (**246 – 146 př. n. l.**)
  - vítězství Říma, zničení Kartága
  - ovládnutí západního Středomoří
- **Vrchol, krize a pád římské republiky**
  - rozkvět římského státu, rostl počet otroků
  - Spartakovo povstání (**74 – 71 př. n. l.**)
  - boje o moc, občanské války, vojenští velitelé nastolovali diktaturu

OBDOBÍ CÍSAŘSTVÍ (1. stol. př. n. l. – 5. stol. n. l.)

- **Doba raného císařství**
  - vláda císaře Augusta (**31 př. n. l. – 14 n. l.**)
  - výbojné války, rozsáhlé provincie, Řím na vrcholu moci
  - **1. stol. n. l.** – vznik křesťanství – Ježíš Kristus
  - **313 n. l.** – křesťanství státem uznané náboženství
  - **2. stol. n. l.** – zlatý věk římské říše
- **Doba krize římské říše – 3. stol. n. l.**
- **Doba pozdního císařství**
  - moc římské říše postupně slábla
  - útoky okolních kmenů - barbarů
  - **395 n. l.** říše rozdělena na Východní a Západní
  - **476 n. l.** zánik Západořímské říše = konec dějin starověkého Říma

(50.)

Starověká Itálie – budoucí vládkyně Středomoří

Postupem času – nejpoužívanější jazyk v Itálii – **latina** – dnes mrtvý jazyk = nemluví žádný národ, ale používá se např. v lékařství, přírodovědě,...

Přírodní podmínky Itálie – *jednu pětinu tvoří nížiny* – Pádská nížina – původně hustě zalesněná – dub letní
- *dvě pětiny Itálie vyplňují hory a pohoří*, zbylá část krajiny pokryta *kopci*

Příznivé podmínky pro zemědělství – ovoce, víno, olej, vlna, len, hovězí dobytek
Naleziště hrnčířské hlíny, dostatek stavebního kamene a mramoru, kovy většinou dováželi –
-zlato, stříbro, železná ruda, měď, olovo, výroba bronzu.

Výhodná poloha území starověké Itálie a přírodní bohatství – začali lidé osidlovat

Osídlení Itálie: **Ligurové, Venetové, Etruskové, Latinové, Italikové, Ilyrové, Řekové, Kartáginci.**

(51.)

Jak víme, že to bylo právě tak?

Bohaté prameny k poznání dějin starověkého Říma:

- *archeologické nálezy, díla římských a řeckých dějepisců a spisovatelů*
- *vyobrazení a nápisy na mincích, budovách, památkách*

Oblouky = stavby budované na paměť významných vládců

Římští historikové – **analisté**

Annales = **letopisy**: každoroční zápisy zachycující např. slavnosti, války, nebeské úkazy,...

Římští dějepisci: **Tacitus, Livius, Caesar**

(52.)

Tajemství vzniku věčného města – Řím

Řím vyrůstal na území sedmi pahorků – **Latia** (Iacia) = bažinatá pahorkatina.

Obyvatelé **Latinové** – žili v chýších, chov dobytka, obdělávání polí

Pověst o založení Říma (učebnice str. 116) – bratři **Romulus a Remus** (vychovala je vlčice), spor o vládu v nově založeném městě, Romulus zabil Rema.

Řím založen 753 př. n. l.

Jejich sousedé – **Etruskové**:

- *národ, jehož písmo nebylo rozluštno*
- *archeologické nálezy: etruské mince, vázy, keramika, šperky, hrobky, náhrobky, fresky = nástěnné malby*

Vědci rok i přesné datum založení Říma zpochybňují. Předpokládají, že jej Etruskové založili nejméně o sto let dříve.

Řím vyrůstal z různých kultur, významné místo měla etruská kultura. Římané si to neradi přiznávali a upírali Etruskům jejich zásluhy o založení města. Římští dějepisci chtěli vytvořit zdání, že Řím byl založen Romulem a Remem.

(53.)

Boj o Apeninský poloostrov

Římané – snaha ovládnout Apeninský poloostrov – podmaňování sousedů

-boje s Kelty (Galy)

-boje s Etrusky

Římané uhájili samostatnost

-boje s Řeky – řecký král Pyrrhos zvítězil, ale nakonec Itálii opustil

265 př. n. l. – Římané ovládli celý Apeninský poloostrov

Římané – vynutili si smlouvy s poraženými protivníky

-*kdo ochotný ke smíru* – považování za spojence

-*kdo se nechoval přátelsky, bojoval* – odebrána třetina až polovina pozemků

-zabraná půda – vojenské kolonie římských občanů a jejich spojenců

Římané – stavba vojenských pevností, silnic

Sjednocení Itálie – rozvoj výroby, obchodu, nové silnice, ražba mincí

(54.)

Římské právo

Římská společnost:

Rod -*společný pozemek, jméno, pohřebiště, náboženské obřady*

-práva: *nosit rodové jméno, přijímat do rodu cizince*

-povinnosti: *chránit se navzájem, pomáhat si, nevstupovat do manželství se členem stejného rodu*

Kurie – z 10 rodů

-asi 30 kurií – v čele náčelník, **rada starších (senát, 300 členů)** – poradní sbor

Po vyhnání etruských králů – **vláda společnou věcí lidu = republika** (res publica = věc veřejná), občané Říma se scházeli na sněmu, společné rozhodování

Podle původu: -**patriciové** – urození, plnoprávní, bohatí, mocní

-**plebejové** – neurození, neplnoprávní, svobodní, rolníci, řemeslníci

-jejich zájmy hájil **tribun lidu**

-**právo veta** = svobodně nesouhlasit

-stát se úředníkem, hlasovat, volit – jen muži

-nejtěžší trest – ztráta občanství, doživotní vyhnanství

Do římské společnosti nepatřili: *cizinci, otroci, propuštěnci*

Otrok = bezprávní, nesvobodní

Lidový sněm – volil úředníky na 1 rok, funkce bezplatná

Senát – vydával zákony

Nejvyšší úředníci – **2 konzulové, v době nebezpečí – 1 diktátor** – volen na půl roku

-konzulové zůstali ve funkci, ale diktátor – neomezenou moc

(55.)

Boj Říma nekončí

Kartágo – fénická osada v severní Africe, velmoc, název **Punové**

-zakládali další osady ve Středomoří – zemědělství, obchod

-zboží – *otroci, obilí, olivový olej, slonovina, tkaniny, stříbro, cín*

-soupeření Kartága a Říma o moc ve Středomoří

Tři punské války:

1. **punská válka (264 – 241 př. n. l.)** – vítězství Říma, získání Sicílie

2. **punská válka (218 – 201 př. n. l.)** – v **Hispanii** (Španělsko) založeno **Nové Kartágo**

-kartáginský vojevůdce **Hannibal** – vpadl do Itálie ze severu

-nakonec poražen římskými vojsky u **Zamy** v severní Africe

3. **punská válka (149 – 146 př. n. l.)** – Římané vypálili Kartágo – srovnáno se zemí,

- přeživší obyvatelé prodáni do otroctví

Řím ovládl celé Středomoří

-obsazená území spravoval římský úředník (podřízen senátu)

PROVINCIE – Římané považovali za svůj majetek

-*Sicílie, Sardinie, Korsika, Hispanie, Afrika, Galie, Ilýrie, Makedonie, Acháie, Asie*

-zdroj: levné suroviny, pracovní síla, zemědělská půda

-*dřevo, len, pšenice, olej, víno, vlna*

-*měď, stříbro, sůl, zinek, zlato, železo*

(56.)

Jak spravovat velkou říši?

Provincie – Římané se chovali jako neomezení páni

(úředníci zneužívají moc, obohacování)

=**podrobené a spravované území mimo Apeninský poloostrov**

-levné potraviny, řemeslné výrobky, otroci

-základem římského zemědělství – **drobní zemědělci** – na polích se svou rodinou

-**středně velké statky** = **villy** – *polnosti, zahrady, obytná budova, sklady, sýpky, stáje, dílny*

-jen menší počet otroků, nájem svobodných pracovníků

-bohatí – **velké statky** = **latifundie** – práce otroků

Provincie udržovány v poslušnosti:

-**velká armáda** (svobodní rolníci – na vlastní náklady výstroj a výzbroj), kvůli levné práci otroků zchudli nebo – **bezzemci** – tím armáda přicházela o vojáky – ohrožení klidu v provinciích

Tiberius Gracchus – politik, zabírání půdy bohatým, rozdělována bezzemkům

Základem římského vojska – **žoldníci** (vojáci najímání za plat = žold)

Gaius Marius – vojevůdce, politik

-vojsko – výzbroj a potraviny na účet státu

Lucius Cornelius Sulla – *vrchní velitel vojska, zvítězil v občanské válce, získal moc,*

-popravil odpůrce, stal se diktátorem

*-do senátu dosadil své bývalé důstojníky, právo měnit zákony
-popravoval římské občany, zabavoval jejich majetek
(57.)*

Spartakovo povstání

otroci – původně zajatci, nesvobodní, nemajetní, bezprávní
-těžká práce – *pole, doly dílny, stavby silnic, vodovodů, sluhové*
-někteří otroci – výcvik k boji – **gladiátoři** (gladius = meč)
-zápas mezi sebou na život a na smrt v arénách pro zábavu Římanů
-boj končil obvykle smrtí jednoho z nich
-napětí, vzrušení, někdy i boj s divokými šelmami
-zbraně: *štit, dýka, meč, rybářská síť, trojzubec*

Koloseum – amfiteátr s kruhovým či oválným zápasištem, stupňovité hlediště
-v Římě až 50 000 diváků

Spartakovo povstání (73 – 71 př. n. l.) – největší povstání otroků v římské říši
-**Spartakus** – utečenec z římského vojska, upadl do otroctví
-stal se gladiátorem, hrdina bojující za svobodu
-útěk z gladiátorské školy v **Kapui**
-úkryt na vrcholu sopky **Vesuv** u Neapole
-pronásledování římským vojskem – uzavřelo jedinou cestu na Vesuv
-otroci sestoupili pomocí žebříků z proutí z neschůdné strany sopky
-útok otroků na římský vojenský tábor – zásoby jídla, zbraní
-tažení k řece **Pád**, pak obrát k jihu Itálie
-cíl – **Sicílie** – bouře zničila vory, těžké boje
-obrat na východ – cíl **Balkánský poloostrov**
-**71 př. n. l.** rozhodující bitva, desetitisíce otroků padlo, Spartakus zabit
-zajato 6000 otroků – pro výstrahu ukřižování podél cesty Kapua-Řím

(58.)

První triumvirát

-období republiky
-tajná dohoda 3 mužů s cílem získat vládu v římské říši
-**triumvirát** = vláda 3 mužů – **Pompeius, Crassus, Caesar**
-boje o moc
-největší šanci uchopit moc **Gaius Julius Caesar**
-odmítl nařízení senátu vzdát se velení vojska v **Galii** (Francie)
-překročil s vojskem hraniční říčku **Rubico** mezi Galií a Itálií („*Kostky jsou vrženy*“)
-za dva měsíce ovládl celou Itálii, bez boje dobyl Řím,
-**samovláda** Caesara, podpora vojska
-**15. 3. 44 př. n. l.** - při příchodu do senátu zavražděn skupinou odpůrců

-po Caesarově smrti – zmatky, války
-**2. triumvirát** – **Antonijs, Lepidus, Octavianus**
-14 let boje o moc – vítězí **Octavianus** – sjednotil římskou říši, samovládce

(59.)

Římské vzdělání a náboženství

Římané- přebírali kulturu mnoha národů – dále rozvíjeli (řeckou)

-důraz na vzdělání, pozornost k výchově dětí

-**veřejné školy** – *latina, řečtina, literatura, matematika*

-**gramatické školy** – *gramatika, literatura, básnictví*

-**od 16ti let** – *na statky otců – zemědělství*

-učí se bojovat a velet vojsku

-řečnictví, cestování

Náboženství – mnohobožství

Jupiter – bůh nebe, bouře, deště

Mars – bůh jara, zemědělství, války

Neptun – vládce moří

Vulkán- božský kovář

Venuše – bohyně lásky

Amor – bůh lásky

Judaismus – **Židé**, jediný bůh, víra ve spasitele, který zachrání utlačované

-víra se stala základem pro vznik křesťanství

Křesťanství – zakladatel **Ježíš Kristus**- *narozen v Betlémě za císaře Augusta*

-potulný kazatel, šířil lásku, pomoc, dobročinnost

-rovnost všech lidí

-očekáván jako spasitel

-židovští kněží prohlásili za buřiče

-ukřižování – zmrtvýchvstání – výstup na nebesa

-římstí vládcové se křesťanství obávali – **pronásledování**

-křesťané se tajně schází v **katakombách** = podzemní chodby, pohřebiště

-až císař **Konstantin** – uznal a podporoval – sjednocení obyvatel říše

(60.)

Římstí císařové

Octavianus Augustus – (31 př. n. l. – 14 n. l.) – první římský císař

-titul **imperator** = nejvyšší moc, ovládal velkou říši – **impérium**

-vyhlásil mír po občanských válkách

-hranice říše zajištěny armádou (20 let služby –zisk pozemku, peněz)

Tiberius- úspěšný vojevůdce, podezřívavý císař

-kruté zacházení se senátory i příbuznými – usmrcen svými důvěrníky

Titus-výbuch sopky **Vesuv** – zkáza **Pompejí**

-požár Říma, epidemie moru

Traianus – pocházel z Hispanie – první vládce neitalského původu

-titul **Optimus** = nejlepší

-největší územní rozmach římské říše

-zisk nové provincie **Dákie** (Rumunsko)

Hadrianus – západní Evropa, Británie – **pohraniční opevnění**

-do římských **legií** přijímání i obyvatelé provincií

-založil školu **Athenaeum** – předchůdce univerzit

Marcus Aurelius – „císař a filozof“, spis *Hovory k sobě*

Commodus – krutý, neschopný vládce
-zavražděn spiklenci, proklet senátem

(61.)

Římská kultura

Romanizace – šíření římské kultury

V provinciích: zavedena latina, římský způsob života, školy římského vzoru
Augustova doba – zlatý věk římské literatury

Gaius C. Maecenas – rádce Octaviana Augusta

-bohatý ctitel umění, hledal talenty, věnoval peníze na umělecká díla

Titus Livius – historik

Studium filozofie – myšlenky: cesty k dosažení pocitu štěstí, diskuze o pravidlech života

Řím – stavby – jedinečnost, velkolepost, zdůrazňovaly moc a velikost císaře

-**fóra** – prostranství v římských městech (trhy, lidová shromáždění, úřední jednání)

-chrámy, sloupořadí, obchody

Caracalla – císař, stavba *lázní, přednáškové sály, knihovny, stadion, zahrady*

Divadlo – báje, život římské společnosti

Cirk – závody koní a vozů, aréna tvaru podkovy, stupňovitá sedadla pro diváky

Amfiteátry – gladiátorské zápasy (*Colosseum*)

Mauzolea – rozměrné hrobky

Umělecká díla – **sochy** (kopie řeckých soch), **keramika**

-**mozaiky, fresky**

Římská kultura – ovlivněna etruskou a řeckou – Římané dále rozvíjeli, obohacovali, šířili

(62.)

Římské impérium

Římské vojsko – neustálé výboje, rozšiřování území říše

Velké území – nepokoje v provinciích

-císařové dávají lidem v provinciích stejná práva jako Římanům

Z provincií – **dovoz potravin, obilí, rud, látek, šperků, uměleckých předmětů**

Otroci – levná pracovní síla

Více než 40 provincií (**Gálie, Hispánie**) – nejrozsáhlejší říše za císaře **Traiana**

Vznik měst (řemesla, obchod)

Stavba silnic – *přesuny legií do ohrožených míst*

-*vedení válečných výprav*

-*dovoz zboží, cesty úředníků, správců, pošta*

Stavby v provinciích -městský způsob života, školství, obyčeje, náboženství

-akvadukt, bazilika, amfiteátr, palác, lázně, oblouky, kanalizace, villa, sloupy

(63.)

Zánik římské říše

Řím – povstání nespokojených obyvatel, **útoky** na hranice impéria
-upevnění a obrana dosažených hranic – **pohraniční val**

Říši oslabovaly **vzpoury obyvatelstva a útoky** **barbarských kmenů**
-**útěky otroků**, ohrožena bezpečnost cest
-**úpadek, chaos**

Hlavní město Řím – hrozba útoku barbarů – mohutné hradby

Císař **Konstantin** -vhodnější sídlo – **Konstantinopolis** (*lázně, baziliky, knihovna, chrámy*)
-**313 n. l. – svobodné vyznávání křesťanství**
-před smrtí se nechal pokřtít

375 – **vpád kočovných Hunů z Asie do Evropy** – obyvatelé napadených oblastí prchají, chtějí na území římské říše

395 – **rozdělení římské říše na východní a západní část**, každá měla svého císaře
Západní část podlehla útoku **barbarských kmenů**.

410 – **Vizigóti vtrhli do Itálie, dobyli a vypálili Řím**

455 – **Řím zpusťovali Vandalové**

476 – zánik západořímské říše

-barbarský vůdce **Odoakar** sesadil posledního západořímského císaře **Romula Augusta**
-Odoakar se prohlásil za krále Itálie

Východní část přežila o 1000 let déle.

-císaři opírali svou moc o křesťanskou církev
-jako středověká **Byzantská říše** se udržela do roku **1453**
-**1453 Konstantinopolis dobyli Turci**

1.

Baroko, doba protikladů

Baroko = umělecký sloh, označení epochy (období)

Vznik – Itálie koncem 16. stol., šíření do Evropy 17.-18. Století

Doba přinesla množství geniálních umělců, vědců.

Doba nejistot – pověry, předsudky – pronásledování, popravování lidí, podezření žen z čarodějnictví – **Čarodějnické procesy a upalování** – např. *Velké Losiny na severní Moravě*

V ohrožení i někteří vědci – za své názory upálen i italský astronom **Giordano BRUNO**

Peter Paul RUBENS – všestranný umělec, malíř v Antverpách, diplomat, dílo: *Hlava Medusy*

Blaise PASCAL – francouzský matematik, fyzik, spisovatel, vytvořil *první mechanický kalkulátor*, který sčítal a odčítal – **PASCALINA**

Největší hrozbou doby – války, epidemie (mor, neštovice).

Blížkost smrti vedla ke zbožnosti lidí. Stavba **morových sloupů**.

Evropa v 17. a 18. století – kontinent **uprchlíků** – lidé vyháněni z domovů (války, katastrofy, náboženská nesnášenlivost), nekatolíci odchází do **emigrace** – oslabování hospodářského rozvoje.

2.

Umění baroka

Barokní díla:

-*navození iluze (představy neodpovídající skutečnosti)*

-*nutí k zamyšlení nad svým životem*

-*krása, nádhera, okázalost x ošklivost (má odradit od nesprávného chování)*

-*působí na city, smysly*

-*mohutnost staveb, velké obrazy, sochy*

-*zachycení dramatickosti (nerovnost, křivé tvary, rozevlátost), zvlněná nepravidelnost*

-*malířství – protiklady (světlo x tma)*

Johann Sebastian BACH – německý hudební skladatel, varhanní hudba

Monumentální architektura – kostel San Carlo alle quattro Fontane v Římě

REMBRANT van Rijn – nizozemský malíř, technika šerosvitu, dílo – **Oslepení Samsona**

Giovanni Lorenzo BERNINI – italský sochař a architekt

-sochy – emoce, pohyb, výraz tváří, poloha těl, výrazná gesta

-dílo: **Vidění sv. Terezie**

-**Svatopetrské náměstí v Římě**

Doplňte další představitele světového baroka a jejich významná díla:

3.

České baroko

-spojováno s **rekatolizací**-pokatolitšťování

-**symetrie** staveb

-**dokonalé zasazení staveb do krajiny** – dominanta města, vesnice

Barokní stavby – kostely, chrámy, poutní kostely, kaple, kláštery, zámky, venkovské domy, mosty

-**zámek Kuks**

-**klášter Broumov**

-**zámek Kroměříž**

-**zámek Vranov nad Dyjí**

-**klášter Kladruby**

-**chrám sv. Mikuláše v Praze**

-**obec Holašovice –selské baroko**

-**poutní kostel Svatá Hora u Příbrami**

-**kostel na Zelené hoře ve Žďáře nad Sázavou**

-**zámek Jaroměřice nad Rokytnou**

Lázně Kuks – zámek, špitál

-hrabě **František Antonín Špork**

-areál zdobí sochy ctností a neřestí **Matyáše Bernarda Brauna**

Kostel sv. Jana Nepomuckého na Zelené hoře ve Žďáře nad Sázavou

-**barokní gotika** – propojení baroka s gotikou, stavitel **Jan Blažej Santini-Aichel**

-půdorys hvězdy, okolo kostela ochoz (ambit), **UNESCO**

Osobnosti českého baroka:

Matyáš Bernard BRAUN

Jan Blažej SANTINI

František Maxmilián BROKOFF

Kryštof a Kilián Ignác Dietzenhoferové

Jan KUPECKÝ

Karel ŠKRÉTA

Petr BRANDL

4.

Společnost a podnikání v období baroka

Barokní společnost – rozdělena do **stavů** (*šlechta, duchovenstvo, poddaní*)

-rozdělovala se na **privilegované a neprivilegované**

-měřítkem společenského postavení byl **majetek**

-rozhodoval **urozený nebo neurozený původ**

Manufaktura

-**velké dílny**, výroba rozdělena do řady provázaných úkonů

-**dělba práce** – dělník se podílel na části výrobků

-podporovala je šlechta, panovníci

-vznik nové vrstvy – **podnikatelé**

-**rychlejší výroba zboží, levnější**

-**podpora vývozu zboží** – zisk – velké výdaje šlechty za armádu a luxusní zboží

Rozvoj mořeplavby – nové hospodářské možnosti – **zámořský obchod**

-**do Evropy** – *suroviny, plodiny*

-**do kolonií** – *výrobky, otroci* (pracují v dolech, na plantážích)

-počátky evropského kolonialismu

-z **Afriky** – dovoz *slonoviny, exotických zvířat, plodin, surovin, otroků*

5.

Pod křídly orla vítězí lev

České země v habsburské monarchii v 17. a 18. století

Habsburkové – obnovení katolické víry = **REKATOLIZACE**

- jezuitský řád** – *zakládání škol, promyšlená výchova mládeže, kázání kněží, působení misionářů, církevní slavnosti (procesí, poutě)*
- negativní působení – misionář **Antonín Koniáš** – pálení evangelických knih

České manufaktury:

- zakládali: bohatí šlechtici, kláštery, měšťané
- textilní** (plátno, sukno), **sklářské manufaktury** (broušené, malované sklo)
- výroba vyžadovala složitější technické vybavení, odborné znalosti dělníků
- prosperující hospodářství

Český venkov:

- narůstající robotní povinnosti (poddaní, sedláci), rostoucí daně
- tvrdé tresty za porušení povinností
- ROBOTA** = bezplatná práce pro vrchnost
- stížnosti poddaných panovníkovi, povstání (rebelie)**

1680 – Leopold I. – robotní patent (roboty 3 dny v týdnu)

6.

Francie za Ludvíka XIV. (1643-1715)

-znak Slunce – „**Král Slunce**“

„**Stát jsem já**“

- ctižádostivý, pracovitý – touha po slávě, přepychu i válečných vítězstvích
- posílil postavení Francie** – politicky a kulturně nejvýznamnější stát Evropy
- upevnil královskou moc**

-**ABSOLUTISTICKÁ VLÁDA** – snaha o dokonalou kontrolu všeho a všech

- oporou: *stálá armáda, policie, úředníci, katolická církev*
- osoba krále zastupovala stát ve všech záležitostech
- rozhodoval jako jednotlivec

-výstavba velkolepého sídla **VERSAILLES** u Paříže, přestěhoval sem královský dvůr

-zámek, parky, vodotrysky, umělé jeskyně, zrcadlový sál

-potřeba peněz (války, přepych)

-**ministr COLBERT** – podpora manufaktur, výroba luxusního zboží (*parfémy, oděvy, tapisérie*)

-vývoz zboží převažoval nad dovozem (**merkantilismus**) – zisky

-**zlepšen stav cest, vybudován průplav** mezi Atlantikem a Středomořím

-**zrušil EDIKT NANTSKÝ** – povoloval kalvinistické vyznání – emigrace z Francie

-daně platili jen měšťané, venkované x šlechta a duchovenstvo neplatí – problémy, nespokojenost

-**zvyšování daní** – zadluženost Francie

7.

Anglická revoluce

Anglický parlament – vznik 14. stol., v 17. stol. – **pravomoc schvalování daní**

-členové – *bohatí obchodníci, vlastníci manufaktur, venkovská šlechta, urození vlastníci bohatých panství*

1603 – nástup Stuartovců – **Jakub I.** – posílil moc, neshody s parlamentem

1625 – **Karel I.** -rozpusťl parlament, vládl sám, problém s vybíráním daní

-po 12 letech ustoupil a **1640** svolal parlament

Přesto – **občanská válka v Anglii (1642-1649)**

-proti králi vojsko parlamentu – v čele **Oliver Cromwell** – poslanec, voják

-v bojích zajat Karel I. – souzen, popraven – zrušena monarchie, vyhlášení republiky

-vládu převzal parlament

-skutečnou moc – Cromwell a jeho armáda

Vláda Cromwella vyústila v diktaturu:

-*obchodníky si získal **Zákonem o plavbě** = dovoz zboží do Anglie jen na anglických lodích nebo lodích těch zemí, kde bylo vyrobeno*

-*příznivcům rozděloval půdu*

-*jeho popularita začala klesat*

-*rozehnal parlament, vládl jako „Lord protektor“*

Po Cromwellově smrti – bezvládí, chaos, obnovena monarchie – král **Karel II.**

-jeho bratr **Jakub II.** se pokusil o absolutismus – vyvolalo nekrvavou Slavnou revoluci

-moc krále podřízena parlamentu – **konstituční monarchie**

8.

Rusko v 17. Století

-zaostalost, nevolnictví

Car **Petr I. Veliký (1682-1725)**

-**zakládal školy**

-v mládí – **cesta do západní Evropy** (Niz., Anglie)

- změny v Rusku – **reformy:**

-**zval zahraniční odborníky**

-**zakládání manufaktur** (slévárny, tkalcovny, loděnice)

-**zřídil stálou armádu**

-**zvyšoval daně a povinnosti poddaných**

-**nařízení nosit evropské oblečení, stříhání plnovousů**

-upevňoval **SAMODĚŘAVÍ** = neomezená moc ruských carů

-krutě likvidoval politické protivníky

-nechal umučit svého syna obviněného ze vzpoury

-**1703** – založil nové hlavní město – **PETROHRAD**

Osmanská říše

-od středověku nebezpečím pro Evropu

-**výboje Turků** – pronikli až na východní Moravu

-**1683** – **neúspěšně obléhali Vídeň**, přišli porážky, ústup

-Turci – **neúspěchy**, zaostalost proti západním armádám

-**zaostalost** – obavy ze změn, v rozporu s jejich tradicemi.

9.

OSVÍCENSTVÍ

=*myšlenkové hnutí, 18. století – Francie, šíření po Evropě*

-*klade důraz na svobodu, myšlení, rozum, poznání*

-*lidé ztráceli nekritickou víru v náboženské představy*

Vzdělanci = osvícenci – kladou si řadu otázek – *nové myšlenky o uspořádání společnosti*

-*zdůrazňovali rovnost mezi lidmi*

-*názor, že lidé si volili své vládcе dobrovolně – **společenská smlouva**:*

-*panovník má díky smlouvě moc nad ostatními*

-*vládci mají vládnout pro blaho lidu*

-*lid má pracovat a poslouchat moudrého vládcе*

-kritika poměrů, nespokojenost

VOLTAIRE – francouzský filozof, spisovatel – kritika politického útlaku, nesvobody, poměrů v církvi (voltér) – pronásledován, vězněn

Jean-Jacques ROUSSEAU (žán žak rusó) – francouzský filozof, důraz na přirozenost, spravedlnost, – nenucená výchova

Zákonitosti podnikání – systémy hospodaření, jak docílit zbohatnutí

Adam SMITH – skotský myslitel – volný obchod (odstranění cla), konkurence (soutěžení)

Uspořádání státu – moc zákonodárná, výkonná a soudní

10.

Věda a umění doby rozumu

Velký rozvoj přírodních věd – pozorování, pokusy – zákonitosti přírody, vesmíru

Isaac NEWTON (izák ňůtn) – anglický fyzik, **zákony o pohybu**, zákon **gravitace**, zkoumání vesmíru

Carl LINNÉ (karl liné) – švédský přírodovědec, třídění poznatků, **uspořádání rostlin a živočichů**

-dvouslovné latinské pojmenování živých organismů

Poznatky použity v praxi, vznikla řada vynálezů:

18. století – objev elektrické energie

Alessandro VOLTA – italský vědec, **umělé vytvoření elektrické energie** pomocí elektrického článku
-**uskladnění energie v bateriích**

James WATT – skotský vědec, vynález výkonného **parního stroje**

Bratři MONTGOLFIÉROVÉ – Francie, létající **horkovzdušný balón**

Prokop DIVIŠ – český vynálezce – první **bleskosvod**

Encyklopedie umění, věd a řemesel – Francie, 28 svazků, shrnovala vědomosti osvícenské doby
-vydavatel Denis DIDEROT

KLASICISMUS = umělecký směr

-jednoduchost a účelnost tvarů ve stavitelství

-napodobování antiky, renesance

-**zámek Kačina v Čechách, Vítězný oblouk v Paříži**

11.

Panovníci osvícení rozumem

Vzdělaný panovník měl podřizovat osobní prospěch obecnému dobru

- nechali si radit od slavných myslitelů – vytvořit silnější, prosperující stát
- pro panovníky výhodné zavádět některé svobody

- uvolňování závislosti poddaných na vrchnosti
- náboženská tolerance

-posilován vliv státních úřadů

=OSVÍCENSKÝ ABSOLUTISMUS – osvícenství se spojovalo s absolutismem, vydávání reforem

FRIDRICH II. -pruský král, zájem o umění, hospodářství, přítel **Voltairea**

- náboženská tolerance
- budoval armádu, dobyl nová území, Prusko se stalo mocností

KATEŘINA II. -ruská carevna, *dopisovala si s francouzskými a německými osvícenci, reformy*

- péče o chudé, stavba nemocnic*
- neomezená moc, nevolnictví*
- války proti Osmanské říši – zisk pobřeží Černého moře*
- kníže Potěmkin – rádce, „Potěmkinovy vesnice“*

Anglická parlamentní monarchie-zaručovala základní lidská práva

- moc – král i parlament (ani jeden nevládl neomezeně)
- neexistovalo poddanství
- zaručovala se svoboda projevu
- volební právo (jen bohatí), volby (korupce, podplácení)
- 1707 – vznik Velké Británie**

12.

Marie Terezie (1740-1780)

Její otec **Karel VI.** – zvláštní zákon – nástupnické právo na habsburský trůn jeho nejstarší dceři

Sousedé nechtějí M. Terezii uzнат – **války o rakouské dědictví (1740-1748)** – M. T. **ztratila Slezsko a Kladsko, ale přes porážky trůn uhájila.**

Sedmiletá válka (1756-1763) – HM, FR, RUS X Prusko, **1757 pruské vojsko poraženo u Kolína**

-osvícenský absolutismus

-říše: země rakouské, české, uherské, italské, jižní Nizozemí

Reformy: -*správní – centrální úřady ve Vídni*

-*soupis poddanské a panské půdy – výše daní*

-*první sčítání lidu*

-*evidence domů (čísla popisná)*

-*zavedení příjmení*

-*Tereziánský zákoník*

-*zákaz mučení při výslechu, změny v soudnictví*

-*podpora manufaktur*

-*nová platidla (tolary, bankocetle), jednotné míry a váhy*

Povstání na venkově, tíživá situace rolníků: **1775 poraženo povstání rolníků u Chlumce nad Cidlinou**

-*robotní patent 1775 – ulehčil robotní povinnosti poddaných, ochrana majetku*

-*1774 zavedena povinná školní docházka*

-vytvořena síť veřejných škol (6-12 let)

-školy: -triviální, hlavní, normální

Manžel: **František Lotrinský**, 16 dětí, nejstarší syn **Josef II.**

13.

Císař Josef II. (1780 – 1790)

Od **1765** císařem Svaté říše římské

1781 -**zrušení nevolnictví** –poddaní se mohli stěhovat, uzavírat sňatky, studovat bez souhlasu vrchnosti

-**toleranční patent** –vedle římskokatolické víry trpěno i **luterství, kalvinismus, pravoslavi**

-**zrušení některých klášterů** –uzavřeny ty, které nevykonávaly žádnou veřejně prospěšnou činnost – přeměnil na **kasárna, nemocnice, chudobince**

Další reformy: -**správní, reorganizace škol**

-**zrušil trest smrti**

-**přeměnění polí, reforma daní a robot**

-**podpora manufaktur**

14.

Vznik USA

Celkem **13 anglických osad**

Sever – farmářský charakter

Jih –plantážní hospodářství, práce černých otroků (bavlník, tabák, rýže)

Zisk půdy – **boje s Indiány**

Američtí osadníci-hledání lepšího života –lepší životní podmínky

-*možnost získat vlastní půdu*

-*zbavili se náboženského útlaku, poddanských povinností*

Britové – omezování svobodného života v amerických osadách

-zavedli nové daně (na válečné výdaje)

-cla, poplatky, zásahy do obchodu – nespokojenost osadníků

Nesouhlas osadníků s britskou vládou – odmítání anglického zboží

1773 – „**bostonské pití čaje**“ – osadníci převlečení za Indiány vyházeli v přístavu Boston náklad čaje do moře

1774 – **kongres ve Philadelphii** – přijata myšlenka úplného rozchodu s mateřskou zemí

-vytvořeno vojsko z osadnických dobrovolníků – v čele Washington

1775 – **válka za nezávislost na Anglii (1775 – 1783)**

4. července 1776 – **vyhlášení nezávislosti amerických osad** (Thomas Jefferson)

-vznik USA

Britové dobře vyzbrojeni, organizovaná armáda – porážky osadníků, těžké ztráty x houževnatost osadníků, dobrá znalost terénu.

1781 – porážka britské armády

1783 – **VB uznala nezávislost USA**

USA – republikou, spolkem států = uníí

-**1787** – přijata demokratická ústava

-zákonodárná moc – **Kongres**

-silná ústřední vláda, svoboda, demokracie, svoboda názoru

-**1789** – **první prezident USA** – **George Washington**

Velká francouzská revoluce (1789 – 1794)

Francouzské království – 18. stol. – nejmocnější stát v Evropě

Absolutistická vláda **Ludvíka XVI.** – zadluženost, přepychový život dvora

Poměry v zemi – nespokojenost

Privilegované stavy: 1. šlechta 2. duchovenstvo ⇒ neplatí daně

Neprivilegovaný stav: 3. podnikatelé, řemeslníci, poddaní, inteligence ⇒ platí daně

Požadavky 3. stavu: 1. odstranění daňových privilegií

2. svoboda podnikání, občanské svobody

3. omezení královského absolutismu

4. podíl 3. stavu na moci ve státě

1789 – svolání stavů – daně, **3. stav** trvá na svých požadavcích a prohlásil se za **Národní shromáždění**

= mluvčí většiny národa

Král sbírá vojsko, chce rozehnat NS

→ Pařížané stojí za NS, **14. července 1789 – dobytí Bastily**, ozbrojili se, začátek revoluce

národní gardy v Paříži

revoluce se šíří živelně z Paříže na venkov, proti vrchnosti, strach zachvátil šlechtu, venkované útočí na sídla šlechty, zapalují je, ničí dokumenty o svých poddanských povinnostech.

srpen 1789 – NS zrušilo poddanství a šlechtická privilegia

srpen 1789 – **Deklarace práv člověka a občana** = principy ústavy (svoboda, rovnoprávnost, vlastnictví, bezpečnost, právo na odpor proti útlaku)

„Volnost, rovnost, bratrství“

1791 – **ústava** – Francie – **konstituční monarchii**

-rovnost před zákonem

-zrušeny výsady privilegovaných vrstev, zabírání majetku

-církve podřízena státu (omezena moc papeže ve Francii)

-změna státní správy (rozdělení země na kraje – departmenty)

-sjednoceny míry a váhy

-zrovnoprávnění náboženského vyznání

Mimo NS vznikají **politické kluby** – **jakobíni** (členové klubu, kteří se scházeli v klášteře sv. Jakuba), radikálové – mluvčím – **Maximilien de Robespierre** (Robespjér), **Marat**

Protirevoluční nálady → hospodářské potíže, povstání na venkově, odchod šlechty a duchovních do ciziny. Růst cen potravin – **napětí mezi lidmi** – **stávkový**.

Omezení krále – hledá tajně pomoc v zahraničí, pokus o útěk ze země

1792 - **válka s interventy** – Rakouskem, Pruskem

srpen 1792 – král zatčen a uvězněn

- v čele země – **konvent** = shromáždění

září 1792 – zrušeno království, **Francie republikou**, volit mohou i nemajetní (muži)

Podalo se zastavit postup Rakouska a Pruska, příchod dobrovolníků na pomoc Paříži.

Marseillaisa = hymnou revoluce

SAMOSTATNÁ PRÁCE:

Spoj:

1. 1789

a) vyhlášení republiky

2. 1791

b) jakobín

3. 1792

c) vydání ústavy

4. Marat

d) král Francie

5. Ludvík XVI.

e) dobytí Bastily

6. Deklarace lidských a občanských práv

f) listina svobod

17.

Teror ve jménu svobody

1793 – poprava krále

Republika – rostla dražota, bankovky ztrácely hodnotu – lid se bouří, chce zpět své staré jistoty

-cizí vojska válčila na francouzském území

-k moci – **Jakobíni** -omezili některé svobody

-stanoveny maximální ceny potravin

-rozpoutali revoluční teror

-**Výbor veřejného blaha** = revoluční vláda

-dekret o podezřelých

-popravy – **gilotina** – skuteční i domnělí nepřátelé revoluce

-teror na ochranu revoluce se vymkl kontrole

-zavraždění **Marata** (jakobín) **Charlottou Cordayovou** – politická vražda

Vůdcem jakobínů **Maxmilian de Robespierre** – právník, nařizoval popravy

Odpor proti jakobínské diktatuře

1794 - svržení jakobínů, Robespierre popraven. Konec VFR

Po skončení teroru – k moci umírnění stoupenci revoluce.

18.

Evropa za Napoleona Bonaparta

Francie se ubránila útokům nepřátel a sama začala dobývat okolní území.

Francouzští vojáci přinášeli na dobyté území myšlenky VFR – republikánské zřízení

-myšlenky o rovnosti

Napoleon Bonaparte – generál, v Paříži provedl státní převrat, **1799** prvním konzulem

-**1804** – císařem Francie

-**zákoník Code civil** – rovnost před zákonem

-nedotknutelnost soukromého majetku

-cíl ovládnout Evropu, vytvořit velkou říši, podmanit si ostatní národy, velký nepřítel VB

-**1805** – **námořní bitva u Trafalgaru** – britské loďstvo zničilo francouzsko-španělskou flotilu

-úspěchy ve střední Evropě

-**2.12. 1805** – „**bitva tří císařů**“ u **Slavkova**. Napoleon porazil rakousko-ruské vojsko,

-(císař František I., car Alexandr I.), Napoleon pánem velké části stř. Evropy

-**1806** – Napoleon z většiny německých států vytvořil **Rýnský spolek** – **zánik Svaté říše národa německého**

-**kontinentální blokáda** – pokus pokořit VB obchodní blokádou, zákaz dovozu anglického zboží do Evropy

-ruský car porušil kontinentální blokádu, otevřel ruské přístavy anglickému zboží

-**1812** – **Napoleonovo tažení do Ruska**, dosáhl Moskvy, krutá zima – rychlý ústup, ztráty

-**1813** – **porážka Napoleona u Lipska** (VB, PRUS, RUS, RAK)

-Napoleon sesazen, donucen odejít na ostrov **Elba**, uprchl, vrátil se do Paříže, postavil nové vojsko, pokus o návrat k moci.

-**1815** – **bitva u Watterloo** – Napoleon poražen, zajat, odvezen na ostrov **sv. Heleny**, kde

1821 zemřel

Nové uspořádání Evropy

- Vídeňský kongres** -1814-1815, projednával poválečné uspořádání Evropy
 -RUS, PRUS, RAK, VB
 -předsedal **rakouský kancléř kníže Metternich**
 -hranice Francie do stavu 1792
 -rovnováha mezi velmocemi
 -návrat královských rodů na trůn (stav před VFR)
 -uzavřena **Svatá aliance** –spojenství HM, RUS, PRUS
 -dohoda – společně zasahovat proti změnám a revolucím
 -v politice evropských zemí – **konzervatismus** – důraz na pořádek, neměnný řád

- Vídeň** – politický, kulturní střed Evropy
 -kavárny, čtení novin, plesy, divadlo, valčík, móda

Měšťanský život – 1. polovina 19. století:

- klidný život zajistilo dobré zaměstnání (úředník, lékař, právník, obchodník)
- dobré vzdělání – chlapci z měšťanských rodin
- ženy zůstávaly v domácnosti
- zámožnější rodiny najímaly služku
- zvaní společnosti, zábava, hudba, besedování
- období, umění a měšťanský životní styl se nazývá **Biedermeier**

Síla páry mění svět

- 1769** zdokonalen **parní stroj** – skotský vynálezce **James Watt**
 -hlavní zdroj energie v 19. století (důlní čerpadla)

PRŮMYSLOVÁ REVOLUCE:

- vznik v Anglii – „Dílna světa“, převratné změny
- vznik továren, zavádění strojů do výroby (textilnictví – spřádání a tkaní látek)
- používání páry – **technické novinky**
- pokrok** – rozvoj podnikání, tovární výroby, těžby surovin, dopravy
- industrializace** (zprůmyslování), rozvoj výroby – poptávka po strojích, uhlí, výrobcích, surovinách
- Anglie** – nejrozvinutější země světa

Pokrok v dopravě

- vznik **železnice** – kolejová doprava – v dolech (přeprava uhlí)
- 1814** –**parní lokomotiva** – Angličan **George Stephenson** –levnější, snadnější doprava
- telegraf** – dálková komunikace – Američan **Samuel Morse**
- pro každé písmeno abecedy kód z teček a čárek
- informace bylo možné šířit kabelem i mezi světadíly

21.

Nová společnost průmyslové doby

Průmyslová revoluce – v krátkém čase změnila podobu společnosti.

Rozvoj průmyslu – růst nových měst, těžba surovin – uhlí, železná ruda

Např. anglická průmyslová města: *Manchester, Liverpool, Leeds, Birmingham, ...*

Vytváření pracovních míst – **stěhování lidí z venkova do měst** – vznik rozsáhlých dělnických předměstí

Dělníci – v 19. století nejpočetnější společenská vrstva

Dětská práce

Práce v továrnách - 6 dní v týdnu, 10-12 hodin denně

-o podmínkách v továrnách rozhodovali podnikatelé

-dělníci nebyli pojištěni proti úrazům

-malá mzda

O hospodářském úspěchu rozhodovali schopnosti podnikatelů, bankéřů, obchodníků

kapitál (velké množství peněz)

úspěšní své podniky dále rozšiřují

konkurenční boj

Podnikatelé i dělníci se domáhají politických práv.

Nové politické směry a hnutí:

LIBERALISMUS -svobodné podnikání, ochrana soukromého vlastnictví

SOCIALISMUS -prosazuje zmenšení majetkových rozdílů mezi lidmi

22.

Evropská národní obrození

Národní obrození – formování národa

Národ =skupina lidí, žijící na společném území, společný jazyk, historie, zvyky, obyčeje, tradice,...

19. století-doba utváření evropských národů

-podnětem: -stěhování do měst

-uvědomování si společného jazyka, minulosti, způsobu života

Národní myšlenka:

-vzdělanci se zajímali o národní dějiny, jazyk

-umělci, studenti se účastnili společenského života

Prosazování národních požadavků – vzniká národní hnutí

Každý národ je vyjimečný.

Vyzdvihování krásy a významu jazyka, literatury, národní minulosti

Odlíšné možnosti evropských národů:

-**početnější, vyspělejší národy** – politické cíle, vytvoření a upevnění státu – N, IT

-**menší národy** – posílení své národní kultury, součástí velkých říší,

chtějí dostat svůj jazyk do škol – stř. Evropa, FIN, Lotyšsko

ROMANTISMUS:

-zájem o přírodu, výjimečnost, nezvyklost, o slavné hrdiny národní minulosti

-skotský spisovatel **Walter Scott**

-**bratři Grimmové** – Němci, pohádky

-příběhy plné velkých citů, hrdinství

-německý skladatel **Richard Wagner** – vychází z germánské mytologie

-polský skladatel **Frédéric Chopin**

23.

Počátky českého národního obrození

České země – přelom 18./19. století – **důležitá znalost němčiny** – úřady, školy

- rodným jazykem řady lidí
- běžně používána v Praze

Rostoucí zájem o národní kulturu

-**ČJ na venkově**

-**ve městech mezi kupci, řemeslníky, služebnictvem**

-**rostoucí počet českých divadelních představení** (divadlo Bouda na dnešním Václavském náměstí)

-**divadlo dokázalo oslovit široké vrstvy obyvatel**

Václav Matěj Kramerius-nakladatelství **Česká expedice** (staré kroniky, české spisy z historie)

-např. **Hájková kronika česká** z 16. Století

-zábavné knížky, děsivé příběhy, česky psané noviny

Josef Dobrovský-zkoumal významné literární památky české minulosti

-psal latinsky, německy

-**Podrobná mluvnice jazyka českého** – gramatická pravidla ČJ

-podílel se na vzniku Národního muzea

24.

V jazyku naše národnost

Josef Jungmann-nová generace ČNO

-pozvednutí ČJ a české kultury

-znalost ČJ – předpoklad příslušnosti k českému národu

-překládal z 8 jazyků, sestavoval nová slova

-**Česko-německý slovník** – 5 svazků, zachycena veškerá česká slovní zásoba

-pro česká slova – zdrojem jiné slovanské jazyky, nově vytvořená slova

Praha: -*vlastenecké plesy, slovanské tance, básně, divadelní scénky* = **České besedy**. Kdo se účastnil, hlásil se k českému národnímu hnutí. Prosazování národní myšlenky.

Český národ -součást početné rodiny slovanských národů

-**jazyková příbuznost** – prosazování společných zájmů Slovanů v HM

Jan Kollár –slovenský básník

-literární tvorbou patří do českého národního hnutí

Vlastenci:

-**prosazování ČJ do literatury, vědy, divadla**

-**ČJ – nástroj každodenního dorozumívání**

25.

Kde domov můj?

1834 – píseň **Kde domov můj?** (Josef Kajetán Tyl, František Škroup)

Úspěšný podvrh **Rukopisu královédvorského a zelenohorského** – snaha dokázat starobylé kořeny české kultury vedla ke zfalšování rukopisů

- nález 2 údajných středověkých básní
- nálezy: *Dvůr Králové nad Labem, Zelená Hora u Nepomuku*
- dlouhá desetiletí pokládány za nejcennější české literární památky
- podpořily sebevědomí české společnosti
- inspirovaly řadu umělců
- pochybnosti o pravosti (Dobrovský)

Karel Hynek Mácha – básník, **Máj** – rozsáhlá veršovaná skladba

- líčí příběh mladíka odsouzeného za vraždu z nešťastné lásky

Karel Jaromír Erben – sbírka **Kytice** – lidové balady

František Palacký – studoval české dějiny – zájem o středověk

- organizátor českého vlasteneckého a společenského života

-**Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě**

NO – utváření národa: literatura, divadlo, historie

1818 – založeno dnešní Národní muzeum

26.

Rok revolucí 1848-1849

-**nahromaděná nespokojenost se stávajícími poměry**

-**občanské svobody**

-**měšťané chtějí ovlivňovat politické záležitosti**

-**některé národy – požadavek rovnoprávného postavení – jiné národy: touha po samostatnosti**

-**zhoršení životních podmínek chudších vrstev obyvatel**

-**revoluce: FR, N, IT, HM (české, rakouské a uherské země)**

FRANCIE

-volit mohli jen bohatí, nespokojenost dělníků s životními podmínkami

-**únor 1848** **pád monarchie, vyhlášena republika**

-**nová vláda-všeobecné hlasovací právo pro muže**

-**dělníkům zaručili práci v národních dílnách**

Národní dílny – časem zrušeny – napětí, **červen 1848** nové **dělnické povstání – krvavě potlačeno**

-**republika – prezident Ludvík Bonaparte**-státní převrat, prohlásil se císařem

-přijal jméno **Napoleon III.**

-způsob vlády **bonapartismus** =tvrdý postup proti politickým odpůrcům

=občasné drobné ústupky lidu

-politika „cukru a biče“

NĚMECKO

-**cíl: sjednocení Německa, březen 1848 – revoluce v Berlíně**

-**květen 1848 – Frankfurtský sněm** – vytvoření ústavy (svoboda podnikání, podíl měšťanů na vládě)

-**sjednocení** – 2 představy (koncepce):

-**velkoněmecká** –kolem Pruska německy mluvící země, včetně HM

-**maloněmecká** – bez HM

-sněm nabídl německou císařskou korunu pruskému králi **Fridrichu Vilémovi IV.**- odmítl

-význam sněmu upadal, v **květnu 1849** rozeznán vojskem

Revoluce 1848 ve Vídni a v Praze

-zprávy o revoluci v Paříži – revoluční hnutí v HM

-požadavky lidu – *podíl na vládě, svoboda shromažďování a tisku, občanská práva*

Vídeň – březen 1848 – boje na barikádách

-pod tlakem císař **Ferdinand I. Dobrotivý** propustil kancléře **Metternicha**, slib ústavy

Metternich stál v čele vlády – **metternichovský absolutismus**:

-policejní dohled nad veřejností

-omezena svoboda tisku a slova

-znemožňoval účast lidí na vládě

-nepřipouštěl politické změny

-sledování obsahu soukromých dopisů

-staré předpisy ztěžovaly podnikání

PRAHA -11. března 1848 –Svatováclavské lázně – pražští měšťané sepsali požadavky císaři:

PETICE: -svoboda slova

-svoboda shromažďování

-svoboda náboženského vyznání

-zrovnoprávnění ČJ s NJ na úřadech, ve školství

-novou zemskou vládu v Čechách

-svolání zemského sněmu

-zrušení cenzury – vznik prvních českých politických novin a časopisů, letáky

Např. **Národní noviny** – **K. H. Borovský**

-vtipné písně na aktuální témata

-symboly: kokarda, prapory

-lidé prožívali radostné očekávání

Jaro 1848

-konec Metternicha

-zrušení cenzury

-slib ústavy

Červnové povstání 1848 v Praze**Čeští politikové:**

- ještě neusilovali o rozbití HM
- úsilí o osamostatnění českých zemí v rámci federalizovaného rakouského státu
- požadavek o sloučení Čech, Moravy a Slezska do jednoho celku
- rozvoj české národní společnosti a zaručení jejích práv v rakouském státě
- odmítání snah vytvořit z říše centralizovaný stát s převahou německy mluvícího obyvatelstva
- hledání spojenců u Slovanů v HM

2. června 1848 – Slovanský sjezd v Praze

- pokojné shromáždění občanů o svatodušním pondělí **12. června 1848**
- mše na Václavském náměstí
- po skončení se dav vydal na cestu Prahou
- od Prašné brány směřoval Celetnou ulicí k budově vojenského velitelství nenáviděného generála **Alfréda Windischgrätze**
- srážka s vojenskými oddíly – první krvavý střet
- zpráva o krveprolití se roznesla Prahou
- studenti, řemeslníci a dělníci burcovali Pražany k odporu
- stavění **barikád**
- Windischgrätz bombardoval část města
- donutil povstalce ke **kapitulaci 17. června 1848**
- rozpuštěn Slovanský sjezd, pro Čechy skončila s porážkou doba naděje

Dědictví revoluce

Po porážce pražského povstání – politická aktivita české společnosti na říšském sněmu ve Vídni

Po kapitulaci Prahy –Windischgrätz: **-vyhlásil stav obležení**
-zatýkání (politických vězňů)
-potlačování demokratických snah

Čeští poslanci na říšském sněmu ve Vídni –hájí národní zájmy, občanské svobody

Říšský sněm – Vídeň –vypracování ústavy – narušilo nové povstání ve Vídni – **říšský sněm přesunut do Kroměříže**

Nový císař **František Josef I. (1848-1916)**-chtěl ukončit revoluci, porazil povstání v Uhrách

Karel Havlíček Borovský-významný představitel českého národního hnutí 1848

- kritika zpátečnictví v HM
- zákaz vydávání jeho novin, tajně deportován do tyrolského Brixenu
- krátce po návratu z vyhnanství zemřel

Výsledky revoluce:

- květen 1849 –odhaleno májové spiknutí – prozrazeno, zatýkání**
- revoluce ukončena vojskem**
- nenaplněny naděje mnoha národů na spravedlivější státní uspořádání**
- omezovány občanské svobody a práva**
- revoluce 1848 skončila neúspěchem**
- trvalým přínosem ZRUŠENÍ ROBOTY A PODDANSTVÍ – 7. září 1848**
- šlechta ztratila výsadní postavení**
- položeny základy současné společnosti**

Modernizace v Evropě 2. polovině 19. století

Průmyslové oblasti Evropy: Severní Itálie, Belgie, Nizozemí, Lucembursko, střední Anglie, Porýní, Prusko, části Francie, Čechy, Morava

Modernizace -stěhování dělníků do průmyslových oblastí

-nové lékařské poznatky

-důležitost hygienických zásad (vodovody, splachovací záchody)

-zvyšování počtu obyvatel

Vznik dělnického hnutí – myšlenky německého filozofa Karla Marxe – dílo Kapitál

-vznik dělnických organizací (internacionála)

-v nové společnosti mají zaniknout majetkové rozdíly

Evoluční teorie – anglický přírodovědec Charles Darwin

-organismy se vyvíjely přizpůsobováním životním podmínkám

Rychlý vývoj vědy a techniky – objev fotografie

Nové umělecké směry:

REALISMUS -malovat jen to, co vidíme, témata ze života obyčejných lidí

-Jean Francois Millet

IMPRESIONISMUS -prchavý dojem místa, jeho atmosféry

-čisté nemíchané barvy, rychlé doteky štětce

-předměty – nepřesně rozeznatelný obrys

-Vincent van Gogh

-Claude Monet

31.

Viktoriánská Anglie

-období hospodářského i velmocenského vzestupu VB, světová velmoc

-největší obchodní i válečné loďstvo

-ovládá světový obchod, zámořské kolonie

VIKTORIE (1837-1901)

-anglické lokomotivy

-textilní stroje a látky

-světová výstava v Londýně – 1851

-vybudování londýnského metra – 1863

-Irsko – vzpoury proti britské nadvládě, velký hladomor – vlny emigrace do Anglie a Ameriky

-parlamentní demokracie

Parlamentní forma vlády – vzorem pro další evropské země

Výkonná moc – vláda – odpovědná parlamentu

Dvě hlavní politické strany:

KONZERVATIVCI:-hájí zájmy pozemkových vlastníků

-prosazují některé sociální zákony:

-stanovena maximální pracovní doba – 56 hod/týden

-zlepšení hygienické péče

-zlepšení kontroly potravin

LIBERÁLOVÉ -hájí zájmy průmyslníků a obchodníků

-politika volného obchodu

Socialismus –politický proud, změny ve prospěch dělníků

Společenský život- žena zcela podřízena svému manželovi

-oděvy: upjaté mužské a přezdobené ženské oblečení

-domy: rozděleny na soukromé a veřejné prostory, přijímací salon

-zvykem: dlouhé dopisy, vedení deníku, přehled o politice, literatuře, čtení novin, milostných příběhů

32.

Sjednocení Itálie

IT – rozdrobena na řadu států – myšlenka sjednocení

Brání tomu: -neochota vládců jednotlivých území

-rozdílná hospodářská vyspělost regionů (sever – průmyslový, jih - zemědělský)

-nerozhodnost mezi monarchií a republikou

V čele sjednocování – **Sardinské království** (spojencem FR) – **porážka vojsk HM – 1859 v bitvách u Solferina a Magenta** v severní IT – velký počet zraněných **H. Dunant** – myšlenka mezinárodní zdravotnické organizace (**1863 vzniká Červený kříž**).

Jaro 1860 – Sicílie – rolnické povstání – na pomoc **Giuseppe Garibaldi** – 1000 dobrovolníků – dobytí jih IT – přidávali se další dobrovolníci

Garibaldi předal území sardinskému králi -**1861 – vznik Italského království** (hl. město Turín, později Florencie), **první italský král Viktor Emanuel II.**

1871 – hl. město Řím, zánik Církevního státu

1929 vznikl Vatikán

33.

Sjednocení Německa

Německé státy – rozdrobenost

-rychlý rozvoj průmyslu – hospodářství potřebuje větší prostor

-sjednocení nevyhnutelné

-v čele sjednocování – **Prusko**

Pruský ministerský předseda – Otto von Bismarck – „železný kancléř“

Ke sjednocení Německa vedly 3 války:

-s **Dánskem – 1864**

-**1866 – prusko-rakouská válka**, HM poražena – **bitva u Hradce Králové**

-Habsburkové ztratili vliv na německý a severoitalský prostor

-**1870-1871 – prusko-francouzská válka** – vítězství Pruska

-zámeček ve **Versailles u Paříže 18. ledna 1871** – **Bismarck vyhlásil německé císařství**

-**německý císař – Vilém I.**

-Francie ztrácí **Alsasko-Lotrinsko** – spory o toto území

Německo se stává světovou velmocí (60 milionů obyvatel)

-zrušena cla

-nové průmyslové závody

-rozkvět hospodářství

-nejsilnější a nejvyspělejší stát na evropském kontinentě

Bismarck jako německý kancléř:

-sociální výhody – úrazové, nemocenské, důchodové pojištění

-všeobecné volební právo pro muže

-velký vliv armády

Jih proti Severu

USA – napětí mezi Severem a Jihem:

Severní státy -rozsáhlé lesy (dřevo, uhlí, železná ruda)
 -rozvoj textilního, hutnického a ocelářského průmyslu
 -továrny (parní, zemědělské stroje)
 -kvalifikovaná pracovní síla
 -zemědělství – menší farmy (hospodaří rodiny vlastníků)
 -přistěhovalci z Evropy

Jih -práce otroků
 -plantáže (bavlna, tabák, cukrová třtina)
 -dovoz otroků z Afriky, prodávání v dražbách
 -vysoká úmrtnost na lodích, namačkání v podpalubí, cesta v okovech,
 šíření nakažlivých nemocí, žádná práva
 -přísné tresty – bičování, vyhladovění, smrt

Spory mezi Severem a Jihem vyústily v občanskou válku:

-státy Severu –brání dovozu levnějších výrobků z VB, požadavek celní ochrany
 -plantážníci z Jihu to odmítají (zisky z vývozu bavlny do VB)
 -spory o charakter států na Západě – zda budou nebo ne otrokářské
 -politické rozpory – **Republikánská strana** –hájí zájmy průmyslníků
 -**Demokratická strana** – hájí zájmy plantážníků

Prezidentské volby – **1860 – Abraham Lincoln** – odpůrce otroctví

-odtržení jižních států od Unie – vznik **Konfederace (Jih)**
 -Unie (severní státy) to považují za porušení ústavy – vojenský zásah:

Americká občanská válka (1861-1865)

-spor o právo na odtržení nespokojených států, spor o zrušení otroctví
 -zpočátku – převaha Jihu
 -později se projevila materiální a početní převaha Severu
 -do vojska Unie přijímání otroci (Lincoln jim zaručil přiděl půdy)
 -**1863 bitva u Gettysburgu** – postup vojsk Severu
 -zrušeno otroctví
 -**1865** – kapitulace jižanských jednotek

Důsledky války:

-udržena jednota USA
 -zemřelo 650 000 lidí (nejvíce v historii USA)
 -1865 – prezident Lincoln zastřelen (atentát)
 -mnoho měst, vesnic zničeno
 -hospodářský vliv průmyslníků a finančníků Severu
 -otroci -zisk svobody, ale:- *rasový útlak pokračuje*
   -nemají přístup ke vzdělání
   -práce na plantážích jako námezdní dělníci
   -pronásledování rasistickou organizací Ku-klux-klan
 -rozšiřování země, osidlování Západu
 -na Západě – farmy, města, doly, továrny, přistěhovalci z Evropy
 -1867 – USA odkoupilo poloostrov Aljaška od Ruska
 -USA se stává velmocí

Rusko v 2. polovině 19. století

- obrovská říše, hlavní město Petrohrad
- absolutismus (samoděržaví)
- vláda Romanovců – car Alexandr II. (1855-1881)
- nevolnictví, zaostalost, chudoba, hladomory
- prohra v Krymské válce (1853-1856)
- velké společenské rozdíly, většina obyvatel – chudí rolníci, většina obyvatel na venkově
- 1861 – zrušeno nevolnictví – získání osobní svobody rolníků, ale žádná politická práva
- stát nepodporoval vzdělání
- Nespokojenost – tajné spolky – pokusy o atentát na cara – snaha dosáhnout společenských změn:
- 1881 – úspěšný atentát na cara Alexandra II.
- vláda cara Alexandra III. (1881-1894) – utužení moci
- Ruské impérium – rozšiřování, stává se velmocí
  - vliv na Balkáně
  - 1891 – plán na propojení Sibiře železniční tratí – **transibiřská magistrála**:
    - nejdelší železnice světa (9288 km)
    - spojuje Moskvu a Vladivostok
- 1904-1905 – rusko-japonská válka – porážka Ruska
- 1905 – revoluce v Rusku – požadavek demokratizace poměrů

Japonsko v 2. polovině 19. století

- Po prvních kontaktech s Evropany se v 17. století **uzavřelo** všem cizincům.
- vláda císaře, město **Kjóto**
  - faktickou moc – **šógun** = vojenský vládce Japonska
  - samurajové – šlechta
  - V polovině 19. století – nátlak USA – americké válečné lodě – vynuceno přijetí americko-japonské smlouvy:**
    - Američané i další cizinci zakládají obchodní pobočky
    - většina japonské společnosti – odmítání novinek (ohrožení svého způsobu života)
    - občanská válka – svržení šógunátu
      - obnovena moc císaře – nové hlavní město **Tokio** (do roku 1868 název Edo)
  - Císař Mucuhiro (1868-1912) – jméno Meidži – vlna reforem:**
  - Reformy Meidži: -zrušil samuraje (privilegovaná třída)
    - zákaz nošení meče na veřejnosti
    - vznik moderní japonské armády (pomoc Evropanů, střelné zbraně)
    - podpora průmyslu (hornictví, stavba železnic)
    - jednotná měna
    - otevřena tokijská burza
    - pozemková reforma
    - zavedena všeobecná školní docházka, založena univerzita v Tokiu
    - přijata ústava – konstituční monarchie
    - císař – nedotknutelná, posvátná osoba
  - zdvojnásoben počet obyvatel
  - rychlý rozvoj průmyslu – potřeba surovin- zmodernizování armády, námořnictva
  - rusko-japonská válka (1904-1905) – porážka Ruska, Japonsko se zařadilo mezi velmoci
  - získána Korea
  - vliv v Mandžusku

Evropské kolonie

Evropa 19. století – doba hospodářského rozmachu, stability

-soupeření velmocí se přeneslo do zámořských kolonií po celém světě

Imperialismus = politika, která se snaží rozšířit vliv státu na řadu jiných území

-*moc, hospodářské zájmy*

-*prosazování evropské politiky*

-*zdroj surovin, odbytiště výrobků*

-*snaha vyniknout, prestiž*

Nejmocnější – VB – 1/5 světové populace, vojenská převaha, nejsilnější loďstvo

Války v koloniích -FR-VB -1898 – válka v Africe

-RUS-VB –Střední Asie

Afrika – příchod Evropanů, vyhubení řady druhů živočichů

Cestovatelé: -**David Livingstone**- skotský cestovatel, misionář

-prozkoumal rozsáhlá území ve vnitrozemí Afriky

-objevil a pojmenoval Viktoriiny vodopády

-**Emil Holub** -český cestovatel

-dva pobyty v jižní Africe, podnikl 4 objevitelské výpravy

Kolonie:

BEL -*Belgické Kongo*

VB -*Kanada, Austrálie, N. Zéland, Indie, Jihoafrická unie, Egypt, Súdán, Nigérie, Barma, Malajsie,..*

FR -*Maroko, Tunisko, Alžírsko, Madagaskar, Francouzská Indočína, ...*

IT -*Libye, Eritrea, Italské Somálsko*

N -*Togo, Kamerun, Německá východní Afrika a jihozápadní Afrika, ...*

ŠP -*Španělské Maroko, Rio de Oro*

PORT -*Portugalská Guinea, Angola, Portugalská východní Afrika*

JAP -*Korea*

Kolonie jako břemeno Evropanů

Využití kolonií -*těžba surovin (zlato, diamanty)*

-*vzácné druhy tropických dřevin*

-*levná pracovní síla (domorodci)*

-*odbytiště evropského zboží*

-*stavba silnic, železnic, škol, nemocnic*

-*šíření evropské kultury, civilizace*

Zbohatnutí koloniálních správců – např. britský podnikatel, politik **Cecil Rhodes**

Vztahy mezi Evropou a původním obyvatelstvem – problémy:

-*Evropané ukončili konflikty mezi místními vládci*

-*krutost vůči domorodcům*

-*povstání domorodců (tresty – nucené práce, vysídlení, vyhlazování)*

-*domorodci vytlačováni ze zemědělské půdy*

-*Evropané nebrali ohled na místní kulturní zvyky*

Pomoc v chudých koloniálních zemích:

-**Albert Schweitzer**- teolog, lékař, působil v rovníkové Africe – vybudoval nemocnici

Rakousko-Uhersko

HM-50. léta 19. století:

- císař **František Josef I. (1848-1916)** – absolutistická vláda, sám vybíral ministry
- velký vliv – ministr vnitra **Alexandr Bach**- *policejní dohled*
-*soud za veřejné projevy nesouhlasu s politickými poměry*
- mezinárodní neúspěchy HM- **1860** –císař se vzdal absolutismu
- 1861 – ústava** – občanská práva
- říšská rada** ve Vídni (parlament)
- volební právo určováno výší daní

Vyhlášení ústavy – oživení veřejného života v českých zemích – **vznik spolků:**

- pěvecké, divadelní, vzdělávací**
- 1862** v Praze – **Tělovýchovná jednota Sokol**
-*zakladatelé: Miroslav Tyrš, Jindřich Fügner*
-*rozvoj českého vlastenectví, tělesná zdatnost*
-*cvičení – sebekázeň, překonávání těžkostí*
- i přes cenzuru – rozvoj tisku – **1861 – Národní noviny**

Národy HM: Němci, Maďaři, Italové, Rumuni, Bosňané, Češi, Chorvati, Poláci, Rusíni, Slováci, Slovinci, Srbové.

Názory na uspořádání HM – **federalizace** –posílení pravomocí národů a historických zemí HM

-**centralismus** – rozhodující slovo vláda ve Vídni

Federativní uspořádání nechtěl císař ani vláda (obava z rozpadu říše) x centralistickou vládu nechtěla většina obyvatelstva.

Potřeba změn + prohraná válka s Pruskem 1866:

1867 - císař vydává novou ústavu

-Maďaři vymohli: **DUALISMUS** (dvojvláda, dvojstátí), rozdělení podle řeky Litavy:

-**Předlitavsko** – hlavní město Vídeň

-Rakouské země, Čechy, Morava, Slezko, Halič, Bukovina

-**Zalitavsko** -hlavní město Budapešť

-Uhersko, Chorvatsko-Slavonsko, Bosna a Hercegovina, Dalmácie

-společné: panovník, měna, armáda, zahraniční politika

-vlastní: vláda, parlament

Úspěchy a prohry české politiky

Na protest proti uspořádání HM – čeští poslanci **1863** – neúčastnili jednání na říšské radě, českém zemském sněmu.

Politické strany:

-**mladočeši** – **1874** – úsilí o návrat do parlamentu

-**staročeši**

-stejný cíl – *spojení Čech, Moravy a Slezska do jednoho celku*

-*obnovené České království sice součástí HM, ale s vlastní samosprávou s rozsáhlými pravomocemi (v Praze)*

-*nedařilo se prosadit*

-alespoň dílčí zisky:

-**rozvoj českého školství**

-**rozdělení pražské techniky a univerzity na českou a německou – 1882**

-**pokrok s českým jazykem do škol a úřadů**

-**1897** nařízení – na každou žádost musí úřady odpovídat v tom jazyce, ve kterém byla podána

-úředníci- nutná znalost češtiny i němčiny

Sociální demokracie – 1878

-*zpočátku tvrdě pronásledováni policií (obava státu z revoluce)*

-*programem – dělnické hnutí*

-*zavedení všeobecného a rovného hlasovacího práva*

-*prosazování sociálních zákonů (úprava délky pracovní doby)*

1. máj – Svátek práce – poprvé slaven u nás **1. 5. 1890**

Tomáš Garrigue Masaryk (1850-1937) -filozof, sociolog

-první veřejné vystoupení – spory o pravost Rukopisů královédvorského a zelenohorského

-stál v čele vědců, kteří doložili, že jde o novodobý podvrh – **1886**

Česká společnost se učí podnikat

České země v 19. století:-hospodářsky nejvyspělejší oblast HM

-zásoby uhlí – rozvoj řady průmyslových odvětví

Podniky: **železářny Vítkovice, ocelárny Kladno, strojířny Ringhoffer Praha nebo Škodovy závody Plzeň, textilní továrny – Brněnsko.**

Tyto podniky, doly vybudovali převážně němečtí a židovští podnikatelé, zaměstnanci tvoří čeští dělníci.

KARTELY – vzájemná dohoda – nákup surovin, množství výrobků, ceny, rozdělení odbytišť. Ovládní trhu.

Rozvoj českého podnikání – **lihovary, cukrovary, pivovary, sklo, keramika, textil**

Zakládání prvních českých bank – **1868** – **Živnostenská banka**

Rozvoj českých měst – **stěhování z venkova, růst počtu obyvatel**

-*uplatnění jako živnostníci (řemeslníci, drobní obchodníci)*

-*vzdělání umožňovalo úřednické místo*

-*výstavba předměstí (činžovní domy), skromné životní podmínky*

Josef Hlávka – **architekt, úspěšný podnikatel**

-zakázky po celé HM, osobní dohled na stavbách

-významný **mecenáš** – **založil akademii věd a umění – podporoval vědce, umělce**

-**u vzniku Národohospodářského ústavu**

-**studentské koleje v Praze**

-stavby: **Vídeňská státní opera, biskupský palác v Černovicích,**

porodnice u sv. Apolináře v Praze

Češi a Němci

- Politické soupeření** -nejpočetnější národnosti v českých zemích Češi a Němci
-odlišné politické zájmy – rostoucí spory:
 -Č – obava, že české země se stanou součástí sjednoceného Německa
 -vliv němčiny na vysokých školách a úřadech
 -N – vadilo rostoucí sebevědomí české společnosti

Oba národy: nechtěly se stát národnostní menšinou

Národnostní nevraživost: **děsivé články v tisku, posměšné karikatury**

NACIONALISMUS = jednostranné zdůrazňování jednoho národa

-občas přerostl v pouliční násilnosti

Vypjaté události – plánovaná Badeniho jazyková nařízení

Spolky na podporu školství – **česká Matice školská**

-německý Schulverein

-díky tomu české země na konci 19. století oblast s nejvyšší gramotností v HM

V českých zemích i normální soužití obou národů:

-Č a N žili ve stejných čtvrtích, pracovali u stejných zaměstnavatelů

-vzájemná spolupráce, smíšená manželství

-posílání dětí na tzv. **handly** = výměnné prázdninové pobyty v rodinách druhého národa
 (znalost jazyka)

Cesta z ghettaZměny v postavení Židů v českých zemích:

-Josef II.-zrušení povinnosti nosit zvláštní označení

-povolení studovat na právnických a lékařských fakultách

-Židé směli zakládat továrny a podnikat

-nařízení přijmout německé jméno

-hebrejščina v židovských školách i úřadech nahrazena němčinou

-od roku **1848** se Židé mohou svobodně usazovat mimo oddělené městské čtvrti – ghetta

-**1867** – úplná rovnoprávnost pro Židy -plnoprávné státní občanství

-rovnoprávnost před zákonem

-volební právo

Většina židovských obyvatel v Čechách – přihlásila k českému národu – spolky, noviny – používají češtinu. Zásluha o vzestup českého podnikání.

K německé kultuře se hlásí Židé ve Vídni, často i na Moravě a Slezsku.

Snaha odstranit protižidovské předsudky.

2. polovina 19. století -protižidovské nálady

-staré zažitá předsudky, pověry

ANTISEMITISMUS = nesnášenlivost, nenávisť k Židům

-obviňování z problémů, hlavně hospodářské krize

-rasová nenávisť

-pověra o rituální vraždě

Proti antisemitismu vystupoval také **T. G. Masaryk** (Hilsneriáda).

České umění 2. poloviny 19. stoletíNárodní divadlo

16. května 1868 – základní kámen k Národnímu divadlu (novorenesanční sloh)

Architekt – **Josef Zítěk**

Výzdoba: -malíři: **Mikuláš Aleš, František Ženíšek, Julius Mařák, Václav Brožík**

-sochaři: **Josef Václav Myslbek, Bohuslav Snirch**

-opona: **Vojtech Hynais**

1881 –požár ND

-sbírka, obnovení divadla – architekt **Josef Schulz**

1883 – znovuotevření ND, opera Libuše

Architektura – napodobování historických slohů – novogotický, novorenesanční styl
stavba škol, galerií, muzeí, oper, divadel, domů

Osobnosti kultury:

Václav Brožík - malíř, téma národní minulosti

Josef Václav Myslbek – pomník knížete Václava v Praze na Václavském náměstí

Antonín Slavíček – malíř

Josef Mánes - malíř

Bedřich Smetana – hudební skladatel, cyklus Má vlast, Prodaná nevěsta

Antonín Dvořák – hudební skladatel, opera Rusalka, symfonie Z Nového světa

Jan Neruda - spisovatel

Svatopluk Čech – spisovatel

Jaroslav Vrchlický – básník

Umělci – oslavovali český národ a jeho slavnou minulost.

Habsburská monarchie na počátku 20. století

Řada problémů -**národnostní nesnášenlivost** – spory mezi národy – oslabovaly HM

-**špatná hospodářská situace** (nespokojenost dělníků, stávkový

-**sociální otázka** – napětí mezi chudými a bohatými vrstvami

- politická práva dělníků, životní podmínky, možnosti vzdělání

Volební reforma:

1907 – první volby podle všeobecného a rovného hlasovacího práva pro muže starší 24 let

Roste význam veřejného mínění – novináři (žurnalistika)

Politické strany: **agrární strana, sociální demokracie, mladočeši, strana národně sociální**

Firmy – oslovování zákazníků – **využívání reklamy** (noviny, obchody, plakáty, fasády domů)

Demokratizace = zpřístupnění širším vrstvám (státní správa, kultura)

-zmírňovala společenské rozdíly

-v módě, v trávení volného času

-v oblíbenosti sport, biograf

Emancipace změnila postavení žen – ženská práva

Role mužů a žen v rodinách pevně stanovena

- muž**: finanční zabezpečení, reprezentace na veřejnosti
- žena**: domácnost, výchova dětí
  - pracující ženy – služky, dělnice v továrnách
  - méně kvalifikovaná a hůře placená práce
  - dívky – omezený přístup k vyššímu vzdělání
  - bez politických práv

Snaha o **emancipaci** = *zrovnoprávnění, získání společenské nezávislosti, vymanění z podřízenosti mužů*

Eliška Krásnohorská - básně, próza, operní libreta

-průkopnice ženského vzdělávání – **1890 – 1. dívčí gymnázium Minerva**

Ema Destinová – operní pěvkyně, světová proslulost

Snaha o zrovnoprávnění žen: -**ženské spolky** – **1865 Americký klub dam** v Praze

-založil **Vojtěch Náprstek**

-pořádal přednášky, výlety, představen šicí stroj

Po dlouholetém úsilí ženy pracovaly jako: *vychovatelky, učitelky, telefonistky, telegrafistky, úřednice, podnikatelky, první lékařky.*

Domáhání politických práv: VB, USA – hnutí **sufražetek** = bojovnice za volební práva žen

-divoké demonstrace, útoky proti politikům

1903 Marie Curie-Sklodowská -1. žena v dějinách získala doktorát z fyziky, Nobelovu cenu.

Objevitelé neviditelného světa

Fyzika:

Wilhelm Conrad Röntgen – německý fyzik, **1895** objev **rentgenového záření**

Marie Curie-Sklodowská – polský fyzik + manžel – Francouz **Pierre Curie**

- pokusy s různými látkami
- objev neznámých chemických prvků, některé vydávají záření
- zkoumala jáchymovskou uranovou rudu – **1898** – objeveno **radium**
- název pro záření – **radioaktivita**

Albert Einstein -německý fyzik

- teorie relativity** = rychlost běhu času i rozměry se mění podle toho, jak se tělesa vůči sobě pohybují

Chemie:

Alfréd Nobel -Švéd, **1897** – **vynalezl dynamit** (stavebnictví, lomy, vojenství, zločin)

-velké jmění, věnoval ve prospěch lidstva

-nadace **Nobelova cena** – každý rok významným osobnostem vědy, veřejného života

-2 Češi: **Jaroslav Heyrovský, Jaroslav Seifert**

Dmitrij Ivanovič Mendělejev –vytvořil **periodickou soustavu prvků**

Lékařství:

Louis Pasteur -francouzský vědec, dokázal, že řada nemocí má původ u mikroorganismů

-**bakterie vztekliny**

Robert Koch -německý lékař

-**1882 –objevil původce tuberkulózy, cholery a dalších tropických chorob**

Genetika:

Johann Gregor Mendel -brněnský mnich

-křížil sazenice hrachu – předávání vlastností (barva květů, velikost plodů)

-**zákony dědičnosti** – dědění určitých znaků po svých předcích

Lidé, kteří rozsvítili svět

Thomas Alva Edison – americký vynálezce, **1877** fonograf
 -**1879 žárovka** (skleněná baňka, vnitřní vlákno, uvnitř vakuum)
 – *mikrofon, akumulátor, elektrická lokomotiva, elektromobil*
 -*princip filmové kamery*
 -*nechal postavit elektrárnu*
 -*vyrobil vypínač, pojistky, kabely, zásuvky, izolace, elektroměry, vylepšil elektrickou baterii*

Nikola Tesla – srbský vynálezce, jeho vynálezy umožnily rádiový a televizní přenos

Alexander Graham Bell – přístroj přenášející hlas – **telefon 1876**

František Křižík -1880 oblouková lampa

-*zakladatel elektrotechnického průmyslu v českých zemích*
 -**1887** – *první elektrické pouliční osvětlení – Písek (elektrifikace)*
 -**Praha 1891** – *jubilejní výstava – osvětlení, první elektrická tramvaj v českých zemích, osvětlená fontána*
 -*prosadil elektrifikaci železnic – první elektrická dráha z Bechyně do Tábora*
 - *v domácnostech elektrické žehličky*

Emil Kolben - elektrotechnik, zakladatel továrny v Praze, kolejová vozidla

Technika a její netušené možnosti

Technický pokrok – nové možnosti – doprava, zábava, domácnost

Gottlieb Daimler – německý konstruktér, **automobil 1886**

Karl Benz – německý konstruktér, **zážehový spalovací motor** – benzín – **1885**

-moderní automobil – po dceři pojmenoval Mercedes

První automobil u nás – **NW Präsident** – Kopřivnice – **1897**

Mladá Boleslav - **Laurin&Klement** – automobily od roku **1905**

Rudolf Diesel – Němec, výkonný **vznětový motor** (nafta) – **1892**

-poháněl stroje, auta, lodě, ponorky, později autobusy, lokomotivy, nákladní auta

Letectví

První vzlet říditelným motorovým letadlem **1903** – **bratři Wrightové** –USA

Louis Blériot – Francouz – **1909 přelet Lamanšského průlivu**

První český pilot **Jan Kašpar** – **1910 dálkový let z Pardubic do Prahy**

Bratři Lumiérové – Francie, zdokonalili promítací techniku

-**1895** – **první filmové promítání**

- první černobílý němý film **Odchod dělníků z továrny**

-první biografy = velká atrakce

Přehrávání zvuku – **1887** – **gramofon**

Guglielmo Marconi – Ital, **1894 první telegrafický dálkový bezdrátový přenos**

-vysílal a přijímal rádiové vlny

-rádiový signál přes Atlantik – rádio

Telefon, promítačka

(50.)

Sport zatracovaný i milovaný

Sport – způsob trávení volného času – širší vrstvy lidí

Sportovní aktivity – studenti na školách –zpočátku pohlíženo jako na nevhodné a hrubé

-zpočátku omezován průjezd cyklistů Prahou

-později – poznatky o prospěšnosti pohybu, zájem státu na tělesné zdatnosti budoucích vojáků

-sport – předmětem **diváckého zájmu**

-vznik **sportovních organizací** – profesionální, amatérské

-*bruslení, cyklistika, kopaná, běžecké lyžování*

1863 ve Velké Británii – první fotbalová organizace, základ pravidel

1887 – první fotbalové utkání u nás v Roudnici nad Labem

1896 –**první novodobé olympijské hry v Athénách**

-zakladatel Francouz **Pierre de Coubertin**, myšlenka rovnosti všech národů

-**Jiří Guth-Jarkovský** – prosadil samostatné členství v Mezinárodním olympijském výboru

1908 –Český svaz hokejový

1900 – diskář **František Janda-Suk** – první Čech získal olympijské druhé místo v Paříži

Průkopníci české cyklistiky – **bratři Kohoutové**

(51.)

Hledání moderního umění

Umění konce 19. století:

Secese –1890-1905

-oslava krásy ženy, přírody a jejich tvarů

-častá inspirace rostlinnou říší

-ve výtvarném umění, architektuře, užitém umění

-**Alfons Mucha** – kreslíř, grafik, malíř, fotograf, navrhoval šperky, plakáty

-architektura: **Obecní dům v Praze**

Umění počátku 20. století:

Expresionismus- (výraz), zobrazování úzkostných stavů

-rozporuplné pocity člověka v moderní společnosti

-ostré barvy, nepřirozené prohýbání tvarů

-lidská osamělost, úzkost

-norský malíř **Edvard Munch** – obraz **Výkřik**

Kubismus -(krychle), předměty zobrazovány jako geometrické tvary

-pokřivení postav, předmětů, prostoru

-španělský malíř **Pablo Picasso** – **Avignonské slečny**

-český malíř **Bohumil Kubišta** – **Zátiší s lebkou**

-architektura: -**Josef Gočár** – dům u Černé Matky Boží v Praze

-**Josef Chochol** – kubistický nájemní dům v Praze na Vyšehradě

Modernismus-architekt **Adolf Loos** – budova Looshaus ve Vídni

-**Josef Gočár** – obchodní dům Wenke v Jaroměři

(52.)

Velká válka

Počátek 20. století – **nárůst mezinárodního napětí**

1908 Rakousko-Uhersko – anexe Bosny a Hercegoviny

VB a FR – rozsáhlé koloniální říše

N – nejlépe vyzbrojená armáda světa – ovládnout nová území v zámoří i Evropě

Evropa rozdělena na dva vojenské bloky:

-**1882 – Trojspolek** – N, R-U, IT (od roku 1915 Itálii nahradilo **Turecko**)

-**1907 – Dohoda** – VB, FR, RUS

Militarismus – prosazování vojenské síly k prosazování svých zájmů

Napětí – dvě **balkánské války** v letech **1912-1913**

Následník habsburského trůnu –**František Ferdinand d'Este** –synovec Františka Josefa I.

-sídlo – zámek Konopiště

Červen 1914 – vojenské cvičení v Bosně a Hercegovině

28. červen 1914 – atentát v Sarajevu – členové tajných srbských organizací

-srbský student **Gavrilo Princip** zastřelil Ferdinanda d'Este i choť Žofii

R-U dalo Srbsku **ultimátum** – splnění podmínek pod pohrůžkou – odmítnuto:

28. červenec 1914 – R-U vyhlásilo válku Srbsku

Systém smluv rozšířil konflikt po celé Evropě i zámoří, postupně 38 států světa, válka na třech kontinentech. Nejprve název Velká válka – později 1. světová válka

(53.)

První světová válka (1914-1918)

Bojiště:

Jižní fronta –R-U x Srbsko

Západní fronta – N x FR, VB, bitvy: 1914 Marna, 1915 Ypry, 1916 Verdun, Somma

Východní fronta – N, R-U x RUS

Válka se rozšířila i do kolonií, boje na souši, na moři i ve vzduchu.

N – plán **bleskové války** na západní frontě – neúspěch – fronta se ustálila – systém vyhloubených krytů = **zákopová válka:**

-*útoky proti pozicím nepřítele, zátarasy z ostnatého drátu*

-*velké ztráty – kulometná a dělostřelecká palba*

-*opakované útoky – malé nebo žádné úspěchy*

-*vojáci v neustálém nebezpečí, otřesné hygienické podmínky*

-*nakažlivé nemoci, krysy, blechy, vši, mráz, horko, sníh, bláto*

-*odloučení od rodin, od domova*

-*smrt každodenní realitou*

-*někteří z válečných hrůz zešileli, jiní otupěli a ztratili soucit*

-*po návratu – hrůzné zážitky pronásledují do konce života*

Moderní vojenská technika – *otravné plyny, tanky, ponorky, letadla, kulometry, vzducholodě, válečné lodě, dělostřelectvo, granáty, ...*

(54.)

Čeští vojáci na frontách Velké války

Většina Čechů narukovala do R-U armády, nasazují život za zájmy, s nimiž se neztotožnili, nechťeli bojovat proti Slovanům – někteří dobrovolně přebíhali do zajetí

T. G. Masaryk-myšlenka samostatného státu

- po vypuknutí války emigroval
- psal články do zahraničních novin
- jednal s představiteli dohodových mocností
- předseda **Národní rady československé**, navázal kontakty s krajany
- plán na vznik samostatného čs. státu
- spolupracovníci: **Edvard Beneš, Milan Rastislav Štefánik**

České země – tajná organizace **Maffie** – dodávala Dohodě důležité informace – pomohlo k porážce Ústředních mocností

- někteří odhaleni, souzeni, odsouzeni k smrti – **K. Kramář, A. Rašín** – od popravy je zachránila amnestie císaře Karla I.

Čs. legie – podpoření zájmů – vybudovat vlastní armádu

- dobrovolníci z řad válečných zajatců
- boj za vznik nezávislého čs. státu
- Francie** – 10 000 legionářů
- Itálie** – 20 000 legionářů, bojiště Piava, Doss Alto
- Rusko** – 60 000 legionářů, 1917 – **bitva u Zborova, 1918 Bachmač**
  - kontrolovali **transsibiřskou magistrálu**, ve **Vladivostoku** do roku 1920
- armáda státu, který neexistoval
- po vzniku ČSR legionáři základem tradic a demokracie nové republiky

(55.)

Bolševická revoluce

Problémy carského Ruska v době války:

- neschopnost některých velitelů, špatná výzbroj vojáků
- problémy zásobování, nedostatek kvalitních silnic
- všeobecná nespokojenost – bouře, protesty
- car **Mikuláš II.** – po únorové revoluci odstoupil, vládne **Prozatímní vláda**
- pomalé změny, Rusko pokračuje ve válce

Vůdce bolševiků – **Vladimír Iljič Lenin** – 1917 do **Petrohradu**

- heslo: „**Všechnu moc sovětům, půdu rolníkům, okamžitý mír**“

Plán bolševiků na převzetí moci – **říjnová revoluce – listopad 1917**

- obsadili významná místa Petrohradu
- Zimní palác** (sídlo Prozatímní vlády)
- bolševici převzali moc

-uzavřen mír s N a R-U – březen 1918 – brestlitevský mír – Rusko vystoupilo z války

-upevnění moci bolševiků

- prosazování **komunistické ideologie**-*myšlenka spravedlivější společnosti*
  - rovnost mezi lidmi
  - společné vlastnictví majetku

-vycházely jen bolševické noviny

-bolševici nastolili vládu jedné strany, v čele **Lenin**:

- tvrdá likvidace odpůrců, potlačována základní lidská práva
- stát rozdělval potraviny, všechny podniky zestátněny
- smrt carské rodiny** (v zajetí, později postrřeleni)

(56.)

Konec starého světa

1. světová válka – obrovské ztráty na životech (10 mil. mrtvých, 20 mil. raněných)

-nevyčíslitelné majetkové škody

Bolševická revoluce v Rusku 1917 – konec bojů na východní frontě

Duben 1917 vstup USA do války na straně Dohody

Léto 1918 – N, R-U vyčerpáno

Říjen 1918 – kapitulace R-U

11. listopad 1918 – příměří s N = konec první světové války (11.11. den válečných veteránů)

Válka zasáhla do života mnoha lidí (smrt, škody)

-potraviny, oblečení – přednostně vojáci na frontě

-nedostatek potravin

-přídělové lístky – kolik zboží si lidé mohou koupit

-téměř všichni zdraví muži odvedeni na frontu – v továrnách ženy, děti

Neklidná poválečná léta-vznik nových států

-vzpoury proti hladu, bídě

-pokus o **bolševické revoluce** v N, Maď. – neúspěch

-vznik nových nedemokratických režimů (**fašismus, nacismus, komunismus**)

-návrat vojáků z fronty – prožité válečné hrůzy

-pandemie **španělské chřipky** v Evropě (20 mil. obětí)

1919 – Versailleská mírová konference v Paříži

-uzavřeny mírové smlouvy s poraženými státy (N, Rak, Maď)

-vysoké válečné **reparace**

-nové hranice v Evropě

-odzbrojení Německa

-dokument o vzniku **Společnosti národů** – mezinárodní organizace

(57.)

Vznik Československa 28. říjen 1918

Dopoledne **28. 10. 1918** si Pražané přečetli žádost R-U o příměří

-jásající lidé si to vyložili jako rakouskou kapitulaci

-oslavy konce války

-vyhlašování ČSR – samostatný stát

-odpoledne **samostatný stát vyhlášen na Václavském náměstí** (slavnost, hudba)

-u vzniku – zástupci **Národního výboru = „muži 28. října“:**

Alois Rašín, Antonín Švehla, František Soukup, Jiří Stříbrný, Vavro Šrobár

-jednali s rakouskými úřady, převzali moc, ujali se vlády

-zásluhy na vzniku ČSR: **Tomáš Garrigue Masaryk, Edvard Beneš, Milan Rastislav Štefánik**

Budování státu – nový stát potřeboval vládu, úředníky, měnu, poštovní známky, ...

30. října 1918 – Martinská deklarace – Slováci se přihlásili k Československu

Češi a Slováci se rozhodli žít ve společném státě.

Samostatný stát.

Touha po svobodě, demokracii.